

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA YAŞAMINDA KADIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özden ÖZDEMİR

61137

Anabilim Dalı : İşletme

Programı : İşletme Yönetimi

EYLÜL 1996

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA YAŞAMINDA KADIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özden ÖZDEMİR

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Anabilim Dalı : İşletme

Programı : İşletme Yönetimi

EYLÜL 1996

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA YAŞAMINDA KADIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özden ÖZDEMİR

Tezin Enstitü'ye Verildiği Tarih : 19.09.1996
Tezin Savunulduğu Tarih :

Tez Danışmanı

Üye

Üye

Yrd.Doç.Dr.Yıldız Y.GÜZEY

EYLÜL 1996

ÖNSÖZ

Çalışmak insanın toplumsal yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır. İnsanlar çalışarak üretir ve üretime katkıda bulunurlar. Ancak bu şekilde kendilerini gerçekleştirir ve özgür bir konuma gelebilirler.

Kadınlar çalışma yaşamında erkeklerle birlikte yer almalarına rağmen, kadının kendi biyolojisinden ya da toplumsal etki nedeniyle yoğun bir şekilde ciddi sorunlarla karşılaşmışlardır. Bu durum da, kadın işgücünün korunması yanında kadınlar için belli hak ve mücadeleleri ortaya çıkarmıştır.

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kadınların kendilerini ifade etmeleri, gelecek kuşaklara örnek olma yolundaki çabaları, gerek eğitimsel ve gerekse de sosyal kısıtlamalar nedeni ile erkeklere oranla daha çok sınırlı olanaklara sahip olmaktadır. Bunun nedeni de ekonomik koşullardan çok geleneksel yapının katılığıdır.

Kadınların günümüzdeki konumuna yalın bir anlamda ücretli olarak çalışma yaşamına girişleri Sanayi Devriminin doğuşu ile gerçekleşmiştir.

Kadınların toplumsal varlıklar olarak yerlerini almaları bir uygarlık aşamasıdır. Kadınların toplumsal değerinin bilinmediği, anlaşılmadığı dönemlerde toplumlar hep geri gitmişlerdir. Batı tarihinde de bunun örnekleri olduğu gibi Türk tarihinde de bu görülmektedir.

Kadının çalışma yaşamına katılımının eğitim düzeyinin yükseltilerek mümkün olabileceği ve erkeklerle rekabet etme şanslarının da arttığı ortaya çıkmaktadır.

Endüstriyel gelişimini tamamlamış ülkelerle, ekonomisi halen tarıma dayalı olan ülkelerde kadının çalışma yaşamındaki yeri, elde ettiği işlerin niteliği ve çalışma koşulları farklıdır.

Kadının, çalışma yaşamı ile bütünleşmesi için eğitim düzeyinin ayrıcalıklı bir konu olarak ele alınması gereklidir. Kadının çalışma yaşamına girişi, eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması, çeşitlendirilmesi, kitle iletişim araçlarının kadın-erkek farklılaşmasını azaltacak şekilde etkili olması, ekonomik ve sosyal alanda kadının şu anki konumunun hukusal olarak ele alınıp, yeni düzenlemelerin yapılması ile hız kazanacaktır.

Bu araştırmanın bundan sonraki çalışmalara katkıda bulunmasını ve yarar sağlamasını dilerim.

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 3.1.1. Türkiye’de ve Bazı Ülkelerde İktisaden Faal Kadın Nüfusun Tüm Kadın Sayısına Olan Oranı.....	12
Çizelge 3.1.2. 1986-1987 Öğretim Yılında Türkiye’deki Okullarda Görevli Öğretmen Dağılımı.....	14
Çizelge 3.1.3. Üniversitelerde Görevli Öğretim Elemanlarının Cinsiyetlerine ve Akademik Görevlerine göre Sayıları.....	17
Çizelge 3.1.4. Kadın Nüfusun Sayım Yılları Sırasıyla Esas Mesleğe Göre % Dağılımı.....	19
Çizelge 3.1.5. Mesleği Olmayan Kadın Nüfusun Toplam Kadın Nüfusuna Göre Dağılımı.....	20
Çizelge 3.1.6. 1980 Yılı İtibari İle Çeşitli Ülkelerde Kadın İşgücü Oranları.....	21
Çizelge 3.3.1. Az Gelişmiş Ülkelerde İşgücü İçinde Kadın.....	26
Çizelge 3.3.2. ABD’de Kadın ve Erkeklerin Yüzdeleri Gelir Oranları.....	29
Çizelge 3.3.3. Kadınların Sektörlere Göre Dağılımı.....	32
Çizelge 3.4.1. AT Genelinde Kadının İşgücüne Katılımı ve Sektörlere Oranı.....	36
Çizelge 3.4.2. Kocaeli Üniversitesi İdari Kadrolarda Çalışan Kadınların ünvanları, Doğum Tarihleri ve Hizmet Yılları	41
Çizelge 3.8.1. Bilgi Başvuru Bankasına Başvuran Kadınların Sayı ve Oranları.....	65

WOMEN IN WORKING LIFE

Özden ÖZDEMİR

Abstract : In this study, firstly, women's place. In the course of history has been examined. Then, their education and that in which branches of the sectors they have worked have been studied on. Their contributions to both family and country's economy have been proportionally investigated in comparison with those of men.

ÇALIŞMA YAŞAMINDA KADIN

Özden ÖZDEMİR

Anahtar Kelimeler : Kadının tarihteki yeri, Sektörel bazda kadın, Üniversitelerde kadın.

Özet : Bu çalışmada, Önce kadının tarihsel süreç üzerindeki yeri incelenmiştir. Eğitimi, sektörel olarak hangi iş kollarında çalıştıkları araştırılmıştır. Gerek aile gerekse ülke ekonomisine katkıları erkeklere karşılık oransal olarak incelenmiştir.

TEŞEKKÜR

Bana bu konudaki çalıőmalarımda yardımcı olan danıőmanım Sayın, Yrd.Doç.Dr.Yıldız Y.GÜZEY'e teőekkürlerimi sunarım. Ayrıca, tezimin yazımı sırasında yardımlarını esirgemeyen Deniz AYDIN'a da teőekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER LİSTESİ

ÖNSÖZ.....	i
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖZET.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER LİSTESİ.....	vi
1- GİRİŞ.....	1
2- PROBLEM.....	2
2.1- AMAÇ.....	3
2.2- ÖNEM.....	3
2.3- PROBLEM CÜMLESİ.....	3
3- KURAMSAL TEMELLER VE KAYNAK ARAŞTIRMASI.....	4
3.1- Türk Kadın Haklarının Tarihçesi ve Gelişimi.....	4
3.1.1- İslamiyetten Önceki Kadın Hakları.....	4
3.1.2- Osmanlı'da Kadın Hakları; Kadının Eğitim-Üretime Katkısı.....	5
3.1.3- Cumhuriyet Döneminde Kadın Hakları.....	8
3.2- Toplumsal Değişim İçinde Kadının Psikososyal Kimliği.....	22
3.3- Kadının Ücretli Çalışması.....	25
3.4- Kadınların En Yoğun Oldukları Sektörler.....	34
3.5- Kadının İçerisinde Yaşadığı Hukuksal Çerçeve.....	47
3.6- Türkiye'de Karar Alma Mekanizmaları ve Güç Paylaşımında Kadın.....	53

3.6.1- Siyasal Kurumlara Katılım.....	55
3.6.2- Kamu Yönetimine Katılım.....	57
3.6.3- Özel Sektörde Yönetime Katılım.....	58
3.6.4- Mesleki Kuruluşlar.....	58
3.6.5- Akademik Kuruluşlarda Yönetime Katılım.....	58
3.7- Kadınların Çalışma Yaşamında Karşılaştıkları Zorluklar ve Türkiye'deki Durum.....	59
3.8- Kadınlara Yönelik Yapılan ve Yapılmakta Olan Uluslararası Düzeyde Çalışmalar ve Sosyal Hizmetler.....	61
4- SONUÇ VE ÖNERİLER.....	66
KAYNAKLAR.....	68
EKLER.....	71-85
ÖZGEÇMİŞ.....	86

1- GİRİŞ

Tarihsel süreç içerisinde çalışarak üreten erkeklerin yanında kadınların da emeğini kullanarak toplumun gelişmesine ve uygarlığın yayılmasına katkıda buldukları bilinmektedir. Yani kadınlar ekonomik yaşamın faal bir ögesi durumundadırlar. Fakat bu, daha çok tarım kesiminde ve kendi iş sahaları içinde sınırlı kalmış olup, bunun dışında geleneksel yapı içinde yer alan üreme ile ev ve aile bakımı gibi temel görevlerin yerine getirilmesi yönünde ilerleme kaydetmiştir.

Kadınların çalışma yaşamında yer alması toplumsal kurumlarda ortaya çıkan bir takım değişikliklerin sonucudur. Oldukça hızlı gelişen, her türlü teknik buluşların ve yeniliklerin arttığı bir çağda yaşıyoruz. Endüstrileşmenin yarattığı, kentleşme, sektörlerdeki işgücü oranlarındaki değişiklik, yaşam deneyiminin yükselişi gibi olgular kadının çalışmasında etkili olmuştur. Böylelikle çalışan kadının toplumsal gelişmeye etkisi olduğunu ve endüstrileşmenin gelişmesine koşul olarak bu etkisinin devam edeceği söylenebilir.

Araştırma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırma konusu belirlenmiştir. İkinci bölümde araştırma problemi, amacı, önemi, problem cümlesi tanımlanmıştır. Üçüncü bölümde ilgili kaynaklar ve araştırmalara yer verilmiştir. İlk olarak, Türk kadın haklarının tarihçesi ve gelişimi, İslamiyetten önce, Osmanlı'da, Cumhuriyet Dönemi'nde kadın hakları incelenmiştir. Daha sonra toplumsal değişim içinde kadının psikososyal kimliği, kadınların çalıştığı en yoğun sektörler, kadının içerisinde yaşadığı genel hukuksal çerçeve, karar alma mekanizmaları ve güç paylaşımında kadın, kadının ücretli çalışması ve çalışma yaşamında karşılaştıkları zorluklar incelenmiş, kadına yönelik uluslararası hazırlıklara yer verilmiştir. Dördüncü bölümde ise, araştırmadan elde edilen sonuçlar açıklanmış ve sonuçların değerlendirilmesi yapılarak önerilerde bulunulmuştur.

Araştırma sonuna yararlanılan kaynaklar listesi eklenmiştir.

2- PROBLEM

Çalışma, iş kendi başına bir değerdir. Yaşamı sağlamak üzere çalışmak, temel önemde bir etkinliktir.

Çağdaş toplumlarda her yetişkinin bir iş sahibi olması ilke olarak benimsenir. Genel olarak kadınların, bu arada evli kadınların da kazanç getiren bir meslek sahibi olmaları çağdaş toplumun ekonomik değerleri arasında yer almaktadır.

Aile kurumunda, ekonomik, politik, eğitim ve dinsel kurumlarda çıkan değişimler ise kadının aile yapısı içerisinde verilen görevlerin değişmesine yol açmıştır.

Dünya nüfusunun ortalama olarak yarısını oluşturan kadın nüfusu, bu gücüne rağmen sosyal statüsünde problemler oluşan, değişimlere uğrayan bir nüfus durumunu ortaya çıkarmıştır. Tüm olumsuz gelişmelere rağmen kadınlar, dünya çapında toplam işgücü içinde yükün üçte ikisini üstlenmişlerdir. Ancak, bu etkilerine rağmen aldıkları pay, tüm dünya varlığının neredeyse yalnızca yüzde biri oranındadır.

Kadınların doğrudan katkıları, ülke ekonomisi için getirisi olan işlevidir. Kadın çalışma yaşamına etkin bir biçimde girerse, ülkenin ulusal geliri ve yaşam düzeyinin yükseleceği muhakkaktır.

Kadınların çalışma yaşamına etkin bir şekilde katılımını arttıracak etmenlerden ilki geleneksel aile yapısının eşitlikçi ilkelere oturtulmasıdır. Daha sonra mesleklere yönelen eğitim sisteminin yerleştirilip, geliştirilmesi gelmektedir. Bunların yanısıra en etkin ve kadınların en yoğun oldukları iş grubu olan tarımın önemini yitirmesi yer almaktadır. Köyden kent yaşamına göç eden kadınların kentte yaşama becerileri, çalışan kadının kentsel yaşamında oluşan zorlayıcı etkiye ayak uydurabilmesi, sanayi ve hizmet sektöründe iş olanaklarının çoğalması, ekonomik büyüme, evlilik yaşamının yükselmesi, doğurganlık oranının düşmesi gibi etmenlerde sırası ile kadın çalışma yaşamını arttıran etmenler arasında sayılmalıdır.

Bu araştırma; kadınların ekonomik bağımsızlıklarını elde etmekte neden zorluklar çektikleri, toplam işgücü içinde hissedilmelerinin neden zor olduğu, kadınların çalışma alanlarının, aile içi, aile işletmesinde ücretsiz işçilik ya da tarım ağırlıklı olması, ekonomik zorluklar nedeni ile çalışmaya yönelmesi gibi sorunların ayrıntılı olarak teorik bilgilerini ve yorumlarını verecektir. Ayrıca kadının çalışma yaşamındaki konumunun tam olarak hangi noktada olduğu ve nereye gideceği konusunda yargıya varılmasını sağlayacaktır.

2.1- AMAÇ

Bu araştırma ile, Türk Kadınının tarihsel gelişimi ve kadının çalışma yaşamındaki konumu ile gelişimi yönünde yapılan çalışmaların genel bir değerlendirmesi yapılmaya çalışılacaktır. Bu amaçla cevaplandırılacak sorular şunlardır.

- 1- Türk kadınının gelişimi nasıl olmuştur? Bu gelişim hangi yönde ve nasıl bir ilerleme kaydetmiştir?
- 2- Kadının çalışması, bireye ve topluma neler kazandırmıştır?
- 3- Kadının çalışması yolunda yapılacak çalışmalar nelerdir? Neler olmalıdır?

2.2- ÖNEM

Bu araştırma ile toplanacak veriler özellikle:

- 1- Çalışma yaşamında kadının konumu üzerinde yeniden düşünme, tartışma ve yeni araştırma olanakları yaratacağı.
- 2- Varolan gelişmeler hakkında daha gerçekçi değerlendirmeler yapılacağı.
- 3- Kadının çalışma yaşamını değerlendiren ve geliştiren çalışmalarda; burada verilen araştırma bilgilerinden yararlanabileceği bir ortam sağlayacağı umulmaktadır.

2.3- PROBLEM CÜMLESİ

Günümüz toplumlarında kadının çalışma yaşamındaki yerine baktığımızda; kadına yönelik somut sonuçların, farklı ve çelişkili olduğunu görmekteyiz.

3-KURAMSAL TEMELLER VE KAYNAK ARAŞTIRMASI

Çalışmak veya üretimde bulunmak insanın toplumsal yaşamının özünü oluşturur. İnsan çalışarak veya emeğini kullanarak üretir, kendisini gerçekleştirir. Ve yine çalışarak toplumun gelişmesine ve uygarlığa katkıda bulunur.

Bu bağlamda kadınların, özellikle çalışan kadınların toplumsal yaşamındaki konumunu hem tarihsel ve hem de sosyoloji ile temelde değerlendirmenin yerinde olacağı düşünülmektedir.(1)

3.1- Türk Kadın Haklarının Tarihçesi ve Gelişimi

3.1.1- İslamiyetten Önceki Kadın Hakları:

Tarih süreci içerisinde Türk kadınının konumunda farklılıklar gözlenmiştir. İslam dininin kabul edilmesinden önceki göçebelik devresinde, Türk kadını, devrinin erkek tipine yaklaşmıştır. Onun gibi ata binmiş, ok atmış, kılıç kuşanmış ve hatta düşmanla savaşmıştır.

Orta Asya'da Hun hakimiyetinin süregeldiği devirlerde, Hun devletini başkan (hakan) ile karısı (hatun) birlikte temsil etmişlerdir. Halktan olan hun kadınları, erkeklerin yanında dövüşebilmek için iyice eğitilmişler, tepeden tırnağa silahlandırılmışlardır. Hunlulardan sonra Türk kadını, Türk kavimleri tarafından Asya'nın çeşitli yerlerinde kurulmuş olan irili ufaklı Türk derebeyliklerinde görmek mümkün olmuştur.(2)

(1) Ülgen OSKAY, Çalışan Kadının Türk Toplum Yaşamında Konumu, İzmir: Alman Kültür Merkezi, 1993, s.73.

(2) Emel DOĞRAMACI, Türkiye'de Kadının Dünü Bugünü, Ankara: 1992, s.3.

Orta Asya'da Türklerde göçebe yaşam ve anında karar verme gereksinimi aile içinde demokratik bir sistem geliştirmişti. Aile hayatında kadın erkekle eşit ve aynı haklara sahipti. Kadın ve erkek hukuki açıdan tamamen eşitti. Tek kadınla evlilik vardı. Ev idaresi, çocukların yetiştirilmesi ve eğitimi gibi konularda erkek ve kadın aynı haklara sahipti. Türklerin o zamanki dini olan Şamanizm de kadını kutsal kabul ediyordu. Emirname denilen yasalar hakan ve hatun tarafından birlikte imzalanarak uygulamaya konulurdu. Delhi Türk Devletinde Raziye Sultan, Kirman'daki Kıtık devletinde Türkan Hatun tarihin ilk kadın devlet başkanları idi. (3)

3.1.2- Osmanlı'da Kadın Hakları; Kadının Eğitim ve Üretime Katkısı:

Bilindiği gibi, Anadolu Türkleri'nin İslam dinini ilk kez Selçuklular döneminde ve IX.yüzyılda kabul etmeleri sonucunda, Türk kadınının toplum içindeki yaşantısı da farklı bir görünüm almış ve kadının konumu, dinin dayandığı İslam Hukuku çerçevesinde algılanarak değişime konu olmuştur.

Selçuklu devletini izleyen Osmanlı İmparatorluğu döneminde ise Türk kadını bir yandan İslam dininin doğrudan, öte yandan Arap, İran ve Bizans toplumlarının kültürlerinin dolaylı etkisiyle daha önceki dönemlere göre farklı bir konuma itilmiştir.

Türk-Osmanlı ailesi, baba-erkil ailenin tüm niteliklerini taşımakta, aile birliği içerisinde egemenlik kesin olarak babaya ait olmakta, ev içi yönetim ise genelde kadına bırakılmaktadır. İmparatorluk'da kadın genel olarak iki sosyal sınıf içerisinde yer almaktadır; bunlar Saray'daki ve Saray'a yakın çevrelerdeki kadın, kırsal ve kentsel kesimde yaşayan köylü-halk kadınıdır.

Saray'da ve konaklarda yaşantısını sürdüren kadın tam bir tüketici olduğu halde, kırsal alandaki kadın üretici ve erkeğin yardımcısıdır.

(3) Zehra Gönül AKKANAT, Medeni Yasa'da Kadına Tanınan Haklar ve Çağdaşlaşma Çalışmaları, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, 1995, s.1.

Osmanlı'da İslami Kurallar geçerliliğini sürdürdüğünden evlenme, boşanma ve miras işleri de bu kurallar çerçevesinde uygulanmakta, kadın toplumda her zaman erkeğin haklarının yarısı kadar haklara sahip bulunmaktadır. (4)

Osmanlı İmparatorluğu'nda kadın hakları konusunda farklı padişahlar zamanında değişik düzenlemeler getirilmiştir. III. Selim kadının giyim ve saç biçimini kısıtlayan bir emirname yayınlamıştır. Ondan sonra kadın hakları konusunda birbirleriyle çelişen kısıtlamalar getirilmiştir. Örneğin, kadınların erkeklerle beraber sandala binmemeleri (23.1.988), kadınların kaymakçı dükkanlarına girmemeleri (23 Muharrem 981), ferace biçiminde yenilik yapılmaması (1138), kadınların mesire yerlerine gitmemeleri (1165), ince kumaştan ferace giyilmemesi ve diken terzilerin tekerrür halinde dükkanların önünde asılacakları (1206), kadınların haftada en çok 4 gün sokağa çıkabilecekleri (III. Osmanlı zamanında), kadınların hiçbir gün sokağa çıkamayacakları (IV. Mustafa zamanında), kadınların baba ve oğlu ile dahi sokakta beraber yürüyememeleri, arabaya binmemeleri, ezan saatinde dışarıda kalmamaları, belirli meydanlarda dolaşmamaları (Hicri 1278 Tembihnamesi) gibi. Osmanlı döneminde tüm yurttaşlar arasında eşitlik ilkesi ilk defa 3 Kasım 1839 tarihli Gülhane Hattı Hümayunu'nda yer almaktadır. Şeriat hükümleri istisna tutulduğundan kadın-erkek arasındaki eşitlik yine din kurallarına göre belirlenmekteydi. Osmanlı İmparatorluğu'nda kadını mal statüsünden çıkartmak üzere 1854 yılında bir kanun çıkartılarak cariyelik ve kölelik kaldırılmıştır.

23.12.1876 tarihli Osmanlı Anayasası'nda yurttaşlar kanun önünde din ve mezhepten doğan konular dışında hak ve ödevler bakımından eşittir. Anayasa'da kadın-erkek eşit gibi görünse de medeni hakları kullanma bakımından kadın Şer'i hukuka tabidir. Bu anayasa'nın en önemli maddesi tüm vatandaşlar için İlköğretim zorunluluğu getirmesiyle kadınlara eğitim hakkı verilmesidir.

1876 Anayasasını yeniden yürürlüğe koyan 19.07.1908 tarihli, Hatt-ı Hümayun'da "Tebaanın hangi mezhep ve ırktan olursa olsun özgürlüğe sahip ve ülkenin hak ve yükümlülüğünde eşit olduğu" belirtilerek teorik eşitlik tekrarlanmıştır. (5)

(4) Necla PUR, *Türkiye'de Kadının Konumunun Genel Değerlendirilmesi*, İstanbul: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Bilimsel Sempozyumlar Dizisi, 10: Şubat 1995, İstanbul: MÜ Kadın İşgücü İstihdamı Araştırma ve Uygulama Merkezi, 1995, s.11.

(5) Zehra Gönül AKKANAT, s.2, 3.

Eğitim

a) İlkokul eğitimi: Osmanlı İmparatorluğu'nda tanzimat dönemlerine kadar ilkokul eğitimi veren "SİBYAN" mektepleri görüyoruz.

"Sıbyan mektepleri" denilen ve bugünkü ilkokul karşılığı olan okullarda 4-6 yaş arası çocuklar karma eğitim görmekte ve Kuran-ı Kerim, okuma-yazmayı ve matematikte 4 işlemi görmekte idiler.

1892-1893 ders yılında tüm Osmanlı İmparatorluğu'nda eski usulle ders yapan 18.938, yeni usulle ders yapan 3.057 ilkokul vardı.

	Resmi	Özel
Erkek	3.388	1.431
Kız	304	336
Karma	3.621	567
Toplam	7.313	2.334

1905-1908 yıllarında yeni usulle ders yapan ilkokul sayısı 9.667'ye çıktı.

b)Orta ve Lise Eğitimi; Sıbyan mekteplerinden mezun olan kız çocuklarının ortaokul karşılığı olan rüştiyelere gidebilmesi 1858 yılından sonra gerçekleşmiştir.(6) Ancak, bu tip okullarda çocukları okutacak kadın öğretmen bulunmadığı için nakıştan başka dersler yaşlı erkek öğretmenler tarafından okutulmuştur. Böylece kızlar için orta öğretim kapısı açılmış bulunuyordu. Yine tanzimat döneminde erkek ve kız çocuklarına sanat öğretmek işine ilk önce Tuna Valisi Mithat Paşa, Rumeli'de başlamış ve onun öncülüğu ile 1869'da İstanbul'da ilk kız sanayi okulu kurulmuştur.

Türkiye'de eğitim hareketleri bakımından, devlet eli ile yapılan hizmetler içinde, 1870'de açılan Kız Öğretmen Okulu'nun özel bir önemi ve yeri vardır. Çünkü, bu okul sadece kız sıbyan ve rüştiye okullarına öğretmenler yetiştirmekle kalmamış, aynı zamanda kendi emelleri ile kendilerine güvenerek, önce İstanbul'dan başlamak üzere, yavaş yavaş memlekete yayılan aydın kadınların ilk yetiştirildiği müessese olmuştur.

(6) Banu YILMAZ, Çalışma Hayatında Kadın ve Sorunları, Kocaeli:, Kocaeli Üniversitesi, 1995, s. 1, 2.

1873 yılında, 17 genç kız öğretmen okulundan mezun oldu ve bunlar önce İstanbul'a ve yavaş yavaş diğer illere yayıldılar.

1874'de Kız Öğretmen Okulu ile birlikte kızlar için açılmış olan ilkokullar üzerindeki okulların sayısı ona göre çıkmıştır. Bu okulların hepsinde birden okuyan öğrenci sayısı 294'tü.

Nihayet, 1911'de kızlar için ilk idadi (Rüştiye denilen ortaokullardan sonra gelen okul) açılabilmiştir.(7)

c)Üniversite Eğitimi : Kız öğrenciler için ilk üniversite 12 Eylül 1914'de "İnas Darülfünunu" adı altında açılmıştır. Amaç, II. Meşrutiyet devrinde eğitime geçen kız idadilerine öğretmen yetiştirmektir. Üç yıllık bir öğrenim süresi ile İstanbul Kız Öğretmen Okulu'na bağlanan bu Üniversite Matematik, Edebiyat ve Tabii Bilimler şubelerine ayrılıyordu. Amaç aynı zamanda kız öğretmen okullarına da öğretmen yetiştirmektir. İstanbul Kız İdadisini (Lise) ve Darülmüalimat'ı (öğretmen okulu) bitiren kız üniversitesi ilk mezunlarını 1917'de vermekle beraber, 1920'de kaldırılmıştır. Sınıflar İstanbul Darülfununu ile birleştirilmiştir. Kızlar yine aynı sınıflarda öğretim göreceklerdi; ancak bir süre sonra kız öğrenciler erkek öğrencilerin derslerine devam ederek, kendi sınıflarını boykot etmişlerdir. Böylelikle, kız-erkek karışık bir üniversite öğretimi kendiliğinden meydana gelmişti. (8)

3.1.3- Cumhuriyet Döneminde Kadın Hakları

Balkan Savaşı, I.Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı dönemlerinde veya 1911-1923 yılları arasında erkek nüfusun azalması ve ekonomik koşulların dertmesi ile kadınlar çalışma yaşamına çekilmiştir. Fabrikalarda vasıfsız, düz işçi olarak çalıştırıldıkları gibi postahannede, telgrafhannede memur olarak, sağlık alanında hastabakıcı olarak istihdam edilmişlerdir.

(7) Tezer TAŞKIRAN, Eğitim ve Kadın, Yükseköğretim ve Türk Kızları, Cumhuriyet'in 50. Yılında Çalışma Alanlarında Türk Kadını, İstanbul: İÜ, Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Yayını, No:3, 1974, s. 15,16, 17.

(8) Emel DOĞRAMACI, s.22.

Ancak, ücretli iş gücüne katılanların sayısı kapitalist ülkelerdeki katılımın altındaydı. Bununla beraber sosyo-ekonomik yaşantının dışında tutulan kadınlar için böylesi bir atılım oldukça dikkat çekicidir. Savaşlar süresince ekonomik yaşamda kendilerine tampon bir işlev atfedilen kadınlar, savaş sonrasında geleneksel rollerine geri dönmüşlerdir.

Cumhuriyet Dönemine kadar olan dönemde ekonomik koşulların, savaş koşullarının zorlanmasıyla kadınlar işgücüne katılım potansiyellerini göstermişlerdir. Böylece ekonomik zorunlulukların ağırlığı dinsel öğelerin etkisini aşağılara çekmiştir. Sayıca fazla olmasa da "kadınların işgücü piyasasına girmeleri ailede ve toplumda her iki cinsin rollerinin kültürel-dinsel değerler sisteminden önemli bir kopma sayılmalıdır." (9)

Türkiye'de kadına siyasi hak, 1930 yılında kadına Belediye seçimlerine seçmek ve seçilmek, 1934'de de Parlamento'ya seçmek ve seçilmek hakkı ile tanınmıştır. Bundan sonra 1935'de Türkiye Büyük Millet Meclisine 18 kadın, Milletvekili olarak girmiştir. (10)

Atatürk'ün Cumhuriyeti kurduğu 1923 yılında kadın hakları konusunda birbirinden güzel ve kadının çağdaş toplum ve çağdaşlaşmadaki rolünü vurgulayan beyanlarına rastlıyoruz. Bu beyanlardan biri şudur: "Kadınlarımızın her Millette olduğu gibi, bizim Milletimiz için de ne kadar yüksek önemi olduğunu söylemeye lüzum yoktur. Milletimizde kadın eskiden bu önemi, hakikaten en yüksek derecede kazanmıştır. Burada bir çok noktalardan sayabileceğimiz o faziletlerin en büyüğü ve en önemlisi kıymetli evlatlar yetiştirmeleriydi.

(9) Ülgen OSKAY, s. 74, 75.

(10) Süreyya AĞAOĞLU, Hukukta Kadın, Cumhuriyet'ten Sonra Kadının Siyasi Hayata Atılması, Cumhuriyet'in 50. yılında Çalışma Alanlarında Türk Kadını İstanbul: Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, No: 3, 1974, s.37.

Atatürk yine 1923'de kadın hakları alanındaki inkılabın yönünü şu sözlerle ortaya koyar: "Daha esenlikle, daha dürüst olarak yürüyeceğimiz yol vardır. Bu, büyük Türk Kadınına çalışmamıza ortak yapmak, hayatımızı onunla birlikte yürütmek, Türk kadınının ilmi, ahlaki, sosyal, ekonomik hayatta erkeğin ortağı, arkadaşı, yardımcısı ve destekleyicisi yapmak yoludur." (11)

Cumhuriyet dönemi, hukuk ve yasalar temelinde kadına geniş haklar ve özgürlükler tanıdığıdır. Eğitim ve iş yaşamında fırsat eşitliği temel amaç olmuştur. Ancak, gerekli ekonomik temellerden yoksun olduğu için, reformları izleyerek, kadınların çalışma olanaklarında hemen bir iyileşme sağlandığı sanılmamalıdır. Bununla beraber, laikleşmeyle birlikte, dinsel ideolojinin yükümlendiği, cinsiyete dayanan işbölümü biraz daha çözülmüş; gerekli ekonomik girişimler, gelişme ve modernleşme yolunda bir değişime yol açmıştır. (12)

Eğitim sisteminin kurulmasındaki ilk önemli adım "Tevhid-i Tedrisat Kanunu" nun kabulü ile atıldı. " Öğretimin Birleştirilmesi Yasası" anlamına gelen bu kanun, halifeliğin kaldırıldığı 3 Mart 1924 tarihinde kabul edildi. Sayıları binleri bulan medreseler Vakıflarca, sıbyan mektepleri halkça yönetiliyordu. Azınlık okulları ile yabancıların açtıkları okullara da devlet karışmıyordu. Eğitim işleri böylece darmadağındı. İşte, Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile ilk önce bu dağınıklığa son verildi. Yurttaki hertürlü okul hiçbir istisna gözetilmeden, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlandı. Böylece devlet, eğitim işlerinin tek sorumlusu oldu.

Atatürk, kadınlarını eğitmeyen bir toplumun yükselmeyeceği inancında idi. Cumhuriyet Türkiye'si eğitim alanında kız çocuklarına da, erkek çocuklara tanınan hakları vermiştir. (13)

(11) İsmet GİRİTLİ, Atatürkçü Çağdaşlaşma, Ankara:, Atatürk İlkeleri İnkılap Tarihi I, Anadolu Üniversitesi, yayını, 1987, s.34.

(12) Ülgen OSKAY, s.75.

(13) Ahmet MUMCU, Eğitim Sisteminin Kurulması, Ankara:, Anadolu Üniversitesi , yayını, 1984, s.33..

Yüzyıllar boyunca, ülkemizde, kız çocukları için eğitim imkanları sınırlı kalmıştı. Okuyabilmiş kadınların sayısı çok azdı. Bunlarda, çoğu zaman özel eğitim görme imkanı bulabilmiş bir avuç ayrıcalıklı kişiden ibaretti. Tanzimat döneminde çıkarılan "Maarif-i Umumiye Nizamnamesi" (Genel Eğitim Tüzüğü) kız çocukların da eğitimden yararlanması için kapıyı hafifçe aralamıştı. Ancak, toplumun baskısı, belli bir yaşa gelmiş kızların erkeklerden saklanması zorunlu sayılması, kadın öğretmen bulmaktaki güçlükler, kızların eğitiminin yaygınlaşmasını güçleştiriyordu.

Cumhuriyetten sonra, 1924 tarihli Anayasa, ilk öğrenimin "bütün Türkler için" zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğunu hükme bağlayarak, kız çocukların da okutulmasını bir Anayasa emri haline getirdi. Orta öğretimde, önce kız çocuklarının sayısı artırılarak işe başlandı. Bir kaç yıl içinde karma eğitime geçildi. 1935 yılına gelindiğinde okulların (ve tek lisesi bulunan merkezdeki liselerin) çoğu karma eğitime geçmiş bulunuyordu. Üniversite ve Yüksekokullarda karma eğitim iyice yerleşmiş ve yaygınlaşmıştı. Böylece, Atatürk'ün kararlılığı İstanbul'da belli bir çevreye bir araç kız çocuğunun sahip olabildiği eğitim hakkını, kısa sürede, ülkenin her tarafındaki kız çocuklarına sağlama yolunda dev adımlar atılmasını mümkün kılmıştır. (14)

1971 İstatistik Yıllığı'nda, Türkiye'nin çeşitli köşelerinde kurulmuş Üniversite ve Yüksekokullarda 1970-1971 öğretim yılında 60.660 erkek ve 16.079 kız öğrenci olduğu belirtilmiştir. Aynı yılda, Yükseköğretimde, 4.928 erkek 1.454 kadın öğretim üyesi görülmektedir.

Yüksek öğretimdeki gelişmeyi Türkiye'nin en eski ve dolayısıyla kızların ilk girdikleri kurum olan İstanbul Üniversitesi'nde inceleyebiliriz.(15) (EK-1)

(14) Turhan FEYZİOĞLU, Atatürk ve Milli Eğitim, Ankara:, A.Ü., Yayını, 1984, s.65.

(15) Tezer TAŞKIRAN, s.20, 21, 22, 23, 24

Ülkemizde 1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımında tarım sektöründe faal nüfusumuzun % 85 ve sanayi sektörü % 5 iken 1971 yılı nüfus sayımında bu oran %70'in altına düşmüş ve buna karşılık sanayi sektöründe faal nüfusumuzun oranı % 16'yı aşmıştır.

Ülkemizde hala tarım kesiminde çalışan erkek ve kadın sayısı oldukça yüksektir. Kırsal nüfusumuzun oranına kıyasla yüksek olduğu için bu durum doğaldır. Ancak sanayileşmemiz arttıkça kırsal nüfusun sanayileşmiş ülkelerde olduğu gibi tarımdan sanayiye geçmesi beklenir. Ülkemizde 1965 nüfus sayımları sonuçlarına göre mevcut 31.391.421 erkek ve kadından; erkeklerin % 52'si ve kadınların % 33,7'si iktisaden faal nüfus olarak gösterilmiştir. Erkek nüfusunun yarısına yakınıni teşkil eden kadın nüfusumuzun bu oranı başka uygar ülkelere kıyasla oldukça yüksektir. Aşağıdaki Çizelge 3.1.1'de 1965 yılında belli başlı ülkelerde faal kadın nüfusu oranları gösterilmektedir. (16)

Çizelge 3.1.1- Türkiye'de ve Bazı Ülkelerde İktisaden Faal Kadın Nüfusun Tüm Kadın Sayısına Olan Oranı

Türkiye	33.7	İsveç	29.8
Almanya	31.9	Norveç	18.7
Belçika	24.4	Yunanistan	27.8
İtalya	21.7	İspanya	17.2
Fransa	25.7	Portekiz	13.1
İngiltere	29.2	Birleşik Amerika	27.0
Hollanda	41.2	Kanada	20.7
İsviçre	26.3	Sovyet Rusya	41.5

(16) Refhan DEDEOĞLU, Sanayide, Ticarete ve Bankacılıkta Kadın, Cumhuriyet'in 50. Yılında Çalışma Alanlarında Türk Kadını, İstanbul:, İÜ, Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Yayını, 1974, s.68, 69.

Türkiye Cumhuriyetinde özellikle, kadın-erkek arasında siyasi alanda olduğu kadar, Sosyal alanda da eşitlik sağlanması ve kadınlara tanınan haklar, eğitimin çeşitli dallarına kadınların da rağbet etmesi sonucunu doğurmuştur. 1970-1971 yılında yalnız köy ilkokullarına 1.300.000'e yakın kız öğrencinin devam etmesi, Cumhuriyet döneminde kadınların eğitimi konusunda sağlanan aşamayı iyi belirtir. Türkiye Cumhuriyeti'nde kadınların üniversitelerde, yüksek mahkemelerde, sosyal yaşamın her alanında, doktorluk, avukatlık gibi çeşitli mesleklerde, Büyük Millet Meclisi'nde görev almaları eğitim alanındaki çabaların bir sonucudur.(17)

Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra, 1924 yılında aile hukukunun yeniden düzenlenmesi çalışmalarında, 1917 Hukuk-i Aile Kararnamesi temel olarak alınıyor ve hatta evlenme yaşı olarak kızlar için 9, erkekler için 10 yaş kabul ediliyordu. Tasarı, çok kadınla evlenme olanağını da saklı tutuyordu. Kadınlara sınırlı boşanma hakkı tanınırken, erkeklerin boşanma konusunda hakları "kayıtsız şartsız" bir nitelik taşıyordu. Bu tasarıya karşı kadınların hemen hiç tepki göstermeyişi eleştiri konusu oldu. Böyle bir konuda tepki göstermeyen kadınlar, başka haklar konusunda da istemler ileri sürmemişlerdir. Bu koşullar altında, 1926 yılında İsviçre Medeni Yasasından esinlenen Türk Medeni Yasası yürürlüğe girdi. Medeni Yasa, o günün koşulları altında değerlendirilecek olursa, özellikle evlenme, boşanma ve miras konularında kapsadığı hükümlerle büyük bir sıçrama niteliği taşımaktaydı. Kadınlar tarafından gelen bir istemin sözkonusu olmamasına karşın, bu tür bir yasanın kabulü batılılaşma yanlısı yönetici kadroların meclisteki tutucu kanada karşı kazandıkları bir zaferdî. (18)

Kadınlar, tarihin ilk dönemlerinden beri, ekonomik hayatın faal birer ögesidir. Cumhuriyet Türkiye'sinde sosyal hayatta kadın, öncelikle öğretmen olarak katılmıştır denilebilir. Çizelge 3.1.2'de 1986-1987 öğretim yılında ilk ve orta dereceli okullarda görevli öğretmen dağılımı incelenirse, şehir ve köy okullarında görev yapan öğretmen sayılarında cinsiyete göre farklılıklar görülür.(19)

(17) Emel DOĞRAMACI, s.22.

(18) Oya ÇİTÇİ, Kadın Sorunu ve Türkiye'de Kamu Görevlisi Kadınlar, Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, 1982, s.90, 91.

(19) Emel DOĞRAMACI, s.106, 107.

Çizelge 3.1.2- 1986-1987 ÖĞRETİM YILINDA TÜRKİYE'DEKİ OKULLARDA GÖREVLİ ÖĞRETMEN DAĞILIMI

	Okul Öncesi		Eğitim			İlkokul		Ortaokul			Ortaokul			Lise Den.		
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	Den.Mes.Ok.		Lise		Mes.Ok.	
											E	K	E	K		
Top.Okul																
TOPLAM	21460	18125	30	6282	126296	90593	28396	13583	791	864	31651	21984	27608	155911		
					61.16		9.17	0.06								
ŞEHİR	119924	112768	30	6159	48512	59631	15920	11546	76	79	28185	20835	27201	15518		
KÖY	94136	35357	0	1123	77784	30962	12476	2037	3	7	3466	1149	407	79		

1926 yılında çıkartılan bir başka yasada yer alan kural, kadınlar açısından büyük önem taşımaktadır. 788 Sayılı Memurin Kanununun 6. maddesinde “Kadınların memur ve müstahdem olmaları caizdir. Ne gibi memuriyet ve hizmetlerde istihdam edilecekleri her vekaletin memurlarına ait kanunlarla tesbit olunur”. denilmektedir. Bu yasa ile 1870’lerden beri kamu hizmetlerine girmeye başlayan kadınların kamu kesiminde çalışması yasal dayanağa kavuşmuştur. Cumhuriyet’in kurulmasını izleyen yıllardaki insangücü kısıtlığının bu düzenlemeye yol açtığı söylenebilir. Ancak, Medeni Kanun ve Memurin Kanununun kuralları bir arada düşünüldüğünde ortaya şu görünüm çıkmaktadır: Evli bir kadın, ancak kocası izin verirse, yönetimin uygun gördüğü alanlarda çalışabilecektir. Kadınların her alan ve konumda erkeklere eşit bir biçimde çalışmaları söz konusu değildir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında kadın haklarına ilişkin olarak girişilen çabaların temel niteliğini, kökü Tanzimata kadar uzanan batılılaşma, ağdaşlaşma ve en sonunda demokratikleşme istekleri belirlemektedir. Kadın sorunu, bu isteklerin yarattığı tartişmalar içinde bir simge olarak ele alınmiş ve bunun doğal sonucu olarak toplumda st yapı kurumlarına yönelik düzenlemelerle sorunun zmleneceği düşünülmüştür. Bugün Türkiye’de kadınlar kırk yılı aşkın bir süredir batı burjuva demokrasilerinde kadınların sahip olduğu haklara sahiptirler. Kadın-erkek eşitliği anayasal bir ilkedir. Buna karşın hakların kullanılması açısından kadınların erkeklerden ayrı bir kategori oluşturmasının yanısıra, sınıfsal konumlarına göre, kendi aralarında da farklılıkların olduğu açıktır. Bugün Türk toplumunda tek bir kadın sorunundan sözetmek olanağı yoktur. Türkiye’de kırsal kesimde ücretsiz tarım işçisi olarak çalışan kadının, sanayide ikinci sınıf işçi olarak çalışan kadının, kamu yönetiminde çalışan kent kadınının, kadın olmalarından kaynaklanan ortak sorunlarının yanıda bir de sınıfsal konumlarının yarattığı sorunları vardır. Herhangi bir toplumda herhangi bir zamanda kadının konumunun en somut göstergesi toplumsal üretime katılma derecesi ve koşullarıdır. Bu açıdan, çalışma yaşamında kadının konumunun incelenmesi gerekli gözükmektedir.(20)

Kadınların toplumsal varlıklar olarak yerlerini almaları bir uygarlık aşamasıdır ve Atatürk İlike ve İnkılaplarının en önde gelenidir.

Kadının toplumsal değerinin bilinmediği, anlaşılmadığı, azımsandığı dönemlerde toplumlar kalkınamamış, geri gitmişlerdir. Batı tarihinde bunun açık örnekleri görüldüğü gibi, Osmanlı Devleti'nin toplumsal bünyesindeki çöküşün de başlıca nedenini, kadınların toplumdan çıkarılmasında gören düşünürler vardır. (21)

Ülkemizde, gerek şehirde, gerek köylerde okul öncesi eğitim kurumları dışında toplam erkek öğretmen sayısı toplam kadın öğretmen sayısından fazladır. 1983-1988 döneminde Üniversitelerde görevli öğretim üye ve yardımcılarını cinsiyete göre dağılımları Çizelge 3.1.3'de görülmektedir.

Veriler incelendiğinde; okutmanlık dışında her kategoride erkek oranı kadın oranından belirgin derecede yüksektir. Yıdan yıla kadın öğretim üye ve yardımcılarının sayısındaki artış memnuniyet verici olmakla birlikte, iki cinsin oranları arasında hala önemli farklılıklar mevcuttur. Akademik eğitimi tamamlayan kadınların önemli bir kısmı iş hayatına atılmamaktadır. Günümüz Türk Kadını bir uçta kalifiye olmayan işlerde, diğer uçta ise nitelikli işlerde faaliyet göstermektedir.(22)

(21) Emel DOĞRAMACI, s.79.

(22) Emel DOĞRAMACI, s.108.

Çizelge 3.1.3- Üniversitelerde Görevli Öğretim Elemanlarının Cinsiyetlerine ve Akademik Görevlerine Göre Sayıları

		Toplam	Prof.	Doç..	Y.Doç.	Ö.Gör.	Okut.	Uzman	A.Gör.	Çev.	E.Ö.Pl.
1983-1984 ÖĞRETİM YILI	T	20333	1823	2596	2407	3840	1119	576	7908		64
	K	5865	290	547	560	1114	700	230	2404		20
		28.84	15.91	21.07	23.27	29.01	62.56	39.93	30.40		31.25
	E	14.468	1533	2049	1847	2726	419	346	5504		44
		71.16	84.09	78.93	76.73	70.99	37.44	60.07	69.60		68.75
1984-1985 ÖĞRETİM YILI	T	21949	1891	2792	2503	4193	1457	630	8451	29	3
	K	6536	296	575	602	1243	810	267	2700	11	2
		29.78	15.65	20.59	24.06	29.64	57.65	42.38	31.95	37.93	66.67
	E	15413	1595	2217	1901	2950	617	363	5751	18	1
		70.22	84.35	79.41	75.94	70.36	42.35	57.62	68.05	62.07	33.33
1985-1986 ÖĞRETİM YILI	T	22968	1877	2899	2484	4350	1647	636	9049	21	5
	K	6950	297	609	611	1265	920	261	2974	11	2
		30.26	582	21.01	24.6	29.08	55.86	41.04	32.87	52.38	40.00
	E	16018	1580	2290	1873	3085	727	375	6075	10	3
		69.74	84.18	78.99	75.4	70.92	44.14	58.96	67.13	47.62	60.00
1986-1987 ÖĞRETİM YILI	T	24382	1911	3142	2714	4441	1926	695	9527	15	11
	K	7585	311	683	700	1304	1046	293	3235	10	3
		31.11	16.27	21.74	25.79	9.36	54.31	43.16	33.96	66.67	27.27
	E	16797	1600	2459	2014	3137	880	402	6292	5	8
		68.80	83.73	78.26	74.21	70.63	45.69	57.84	66.04	33.33	72.73
1987-1988 ÖĞRETİM YILI	T	27196	2015	3421	3495	4746	2192	744	10543	14	26
	K	8470	20	735	902	1384	1189	309	3618	11	2
		31.14	15.88	21.48	25.81	29.16	54.24	41.53	34.32	78.57	7.69
	E	18726	1695	2686	2593	3362	1003	435	6925	3	24
		68.86	84.12	78.52	74.19	70.84	45.76	58.47	65.68	21.43	92.31
22.09.1988 Tarihine göre	T	28114	2772	2864	3469	4544	2368	861	11213	12	11
	K	8470	2015	3421	3495	4746	2192	744	10543	14	26
		31.14	15.88	21.48	25.81	29.16	54.24	41.53	34.32	78.57	7.69
	E	19175	2152	2238	2511	3272	1100	498	7363	2	9
		68.21	81.60	18.14	73.25	72.00	46.45	57.84	65.66	16.66	81.82
1990-1991	T	33652	4678	2359	3683	4914	2834	1044	14117	13	10
	K	10876	972	553	1018	1504	1547	464	4804	11	3
		23.32	20.78	23.45	27.65	30.60	54.58	44.45	34.03	84.61	30.00
	E	22776	3706	1806	2665	3410	1287	580	9313	2	
		67.68	79.22	76.55	72.35	69.40	45.42	55.55	65.97	15.38	70.00

Çağdaş toplumlarda artan işbölümü ve uzmanlaşma çalışma yaşamının belirleyici özellikleri olma durumundadır. Oysa geleneksel yapı içinde kadının mesleki farklılaşması çok azdır.

Sanayileşmiş ülkelerde kadının tarım dışında istihdam oranı yüksektir. Türkiye'de toplumun sosyo-ekonomik gelişmesine bağlı olarak kadınların mesleklerinin çeşitlendiği Çizelge 3.1.4'de görülmektedir. Bununla birlikte 1927'den 1985'e kadar kadınların meslek kollarına dağılımlarının hala erkeklerinkinden çok farklı ve 1985 yılında çalışan kadınların hala %82.49 ile en yoğun faaliyet gösterdikleri sektörün tarım sektörü olduğu görülür. Özellikle bu sektörde aile içi işletmelerde kadının çalışması onun sosyo-ekonomik statüsünü olumlu yönde fazla etkilemez.

1927 yılı kendi içinde değerlendirildiğinde, ziraat ile uğraşan kadın % 96.2 olmasına karşılık, sanayide toplam kadın nüfusun sadece % 1.9'luk bir kısmının çalıştığı görülür. Buna ek olarak eğitim görmüş işgücünü gerektiren alanlarda görev alan kadın oranı çok düşüktür.

1935-1945 dönemlerinde meslekler altı ana gruba ayrılmıştır. Bu dönemde de bir önceki dönemde olduğu gibi en yüksek oran ziraat ile uğraşanlara aittir. Tek sınıf olarak gruplandırılan sanayi, küçük sanatlar, maden ve inşaat sektöründe ise, çalışan toplam kadın nüfusun sadece % 3.9'luk bir kısmı yer alır. Diğer meslek kolları içinde görece olarak kadınların en yoğun oldukları dal ev ekonomisi ve şahsi hizmetlerdir.(23)

Çizelge 3.1.4- KADIN NÜFUSUN SAYIM YILLARI SIRASIYLA ESAS MESLEĞE GÖRE % DAĞILIMI

Sayım Yılı	Genel Top.	Ziraat	Sanayi	Ticaret	Serbest	Memur	Hakim	Ordu	PTT	Muteli	Mes. Topl.
1927	7074864	96.16	1.85	0.50	0.42	0.08	0.008	0.0005	0.014	0.96	1756719

Sayım Yılı	Genel Toplam	Toprak Mahsülleri Ziraat	Sanayi, K.Sanat, Maden, İnşaat	Ticaret	Nakliyede Muvaşala	Umumi hiz.serbest meslek	Ev iktidiyatı Şahsi Hizmetler	Meslekler Toplam
1935	8220938	94.25	3.93	0.35	0.09	0.54	0.84	3285677
1940	8922038	92.95	1.52	0.21	0.05	0.38	0.16	6607669
1945	9343594	93.07	3.98	0.53	0.16	1.53	0.73	2066746

Sayım Yılı	Genel Top	Tek.El Ser.M.	Müt.	İdare Mem.	Ticaret Orman	Zirai Mes. Taş.	Mad. çıkar	Nakli. İmalat	San ve kalifiye Tam.	Kali. İlgili Olma İşçiler	Hiz. Topl	Meslekler
1950	8912793 +	0.38	0.43	0.39	0.07	95.50	0.008	0.19	2.33	0.52	0.35	5700095
1955	7306500 +	0.55	0.49	—	0.12	95.82	0.012	0.037	2.16	0.32	0.48	5282842
1960	8104294 +	0.75	0.63	—	0.08	94.98	0.008	0.059	2.59	0.31	0.58	5202908
1965	9072782 +	1.21	0.89	—	0.10	94.18	0.010	0.070	2.78	0.14	0.62	5134823

Sayım Yılı	Genel Toplam	İlmi ve Tek. El.	Müteşeb.	İdari Personel	Tic.ve Satış Per.	Şahsi Hiz İşlerinde	Tarımcı Ormancı Hayvan.	Tarımdışı Üretim Faaliyet	Meslekler Toplamı
1970	11568033	2.64	0.12	1.42	0.35	0.86	89.95	0.46	5754931
1975	13122254	2.82	0.07	2.18	0.42	0.77	85.21	8.52	6577130
1980	15137801	4.62	0.07	2.91	0.46	1.00	85.25	5.69	7053734
1985	17535704	4.87	0.08	3.28	0.66	1.19	82.49	7.42	7879129

1950-1965 döneminde 15 + yaş grupları, 1970-1985 döneminde 12 + yaş grupları alınmıştır.

Çizelge 3.1.5 'de görüleceği gibi 1927-1985 döneminde mesleksiz kadın oranı, kadın nüfusu içinde önemli miktarlardadır. Şüphesiz en yüksek oran 1927 yılıdır. Mesleksiz kadın sayısında 1945 yılına kadar devam eden azalmaya rağmen, 1945 yılında 1927 yılını aşan bir orana ulaşılmıştır. Bu yıldan itibaren bazı sayım yıllarındaki hafif artışlara rağmen, genelde sayı azalma eğilimindedir. Buna rağmen, gene de toplam kadın nüfusun ki bu nüfus 1960-1965 yıllarında 15 ve yukarı yaşlardaki kadınları, 1970-1985 döneminde de 12 ve yukarı yaştaki kadınları içine almaktadır; yarından fazlasını mesleksiz kadınlar teşkil etmektedir. (24)

Çizelge 3.1.5 Mesleği Olmayan Kadın Nüfusun Toplam Kadın Nüfusuna Göre Dağılımı

Sayım Yılı	Mesleksiz Kadın		Toplam Kadın Nüfusu
	Sayı	%	
1927	5318145	75.17	7074864
1935	4935261	60.03	8220938
1940	3790788	42.49	8922038
1945	7276848	77.88	9343594
1960	2901389	35.80	8104294
1965	3937959	43.40	9072782
1970	5813102	50.25	11568033
1975	6545124	49.88	13122254
1980	8041690	53.12	15137801
1985	9654024	55.05	17535704

Profesyonel Meslek dağılımı açısından Türk kadınları erkeklerle karşılaştırıldığında; Dünya Bankası ile Erzurum Atatürk Üniversitesi'nin yaptığı araştırma verilerine göre her 5 fizikçi ve kimyacıdan 2'si, 6 avukat, hakim ve savcıdan 1'i, 6 doktordan 1'i, 10 kamu yöneticisinden 1'i, 30 özel sektör yöneticisinden 1'i kadın olarak belirlenmiştir. Kullanılabilen işgücünün yarısının kadın olabilme kapasitesi içinde bu oranların çok düşük olduğu görülmektedir. Bununla birlikte eğitim düzeyi yükseldikçe kadınların erkeklerle rekabet etme şanslarının arttığı da ortaya çıkmaktadır.

Eğitim yoluyla elde edilen meslekler açısından kadınların mesleki konumları, daha alt düzeyde yapılan işler ve mesleklerle karşılaştırıldığında, daha olumlu bir görünümle karşılaşılmaktadır.

1980 yılı itibariyle çeşitli ülkelerde kadın işgücü oranları incelendiğinde; Türk işgücü içinde kadınların oranı (% 36,8) Avrupa Topluluğu Ülkelerine (% 38,8) göre önemli bir farklılık görülmektedir. Irak (% 17,4), İran (% 14,0) ve Suudi Arabistan (%5,6) gibi Orta Doğu ve İslam Ülkelerine göre kadınların çalışma yaşamına daha aktif olarak katıldıkları da dikkati çekmektedir. Türk toplum yaşamı içinde kadının çalışma yaşamına katılımında laik bir islam ülkesi olarak Türkiye'nin Avrupa Endüstri toplum ülkelerine daha yakın olduğunu göstermektedir. (25), (Çizelge 3.1.6).

Çizelge 3.1.6 1980 Yılı İtibari İle Çeşitli Ülkelerde Kadın İşgücü Oranları

ÜLKE	KADIN İŞGÜCÜ ORANI (%)
TÜRKİYE	36.8
A.B.D.	44.7
A.T	38.8
DANİMARKA	45.5
YUNANİSTAN	27.0
JAPONYA	40.4
IRAK	17.4
İRAN	14.0
SUUDİ ARABİSTAN	5.6

Kaynak: World Bank, Women in Development, Working Papers, 1989, s.91.

(25) Ercan TATLIDİL, Kentleşme Sürecinde Kadın ve Çalışma Yaşamı, Kadın Çalışma Yaşamı-Feraien im Berufsleben 1B-19.10.1993, İzmir: Alman Kültür Merkezi, s.51.

3.2- TOPLUMSAL DEĞİŞİM İÇİNDE KADININ PSİKOSOSYAL KİMLİĞİ

Değişim canlılığın en önemli özelliğidir. Bu, bireyler, birey olarak insanlar için olduğu kadar, insanlardan kurulu toplumlar için de sözkonusudur. İnsan toplumları, çağlar boyunca sosyal ekonomik ve politik etkenlerin birbiriyle içiçe girmiş etkinliği içinde sürekli bir değişim göstermiş ve göstermektedirler. Bu etkenlerdeki değişmelerin birbirine paralel bir ilerleyiş gösterdiği toplumlarda, toplumsal değişim belli bir ön hazırlık döneminden sonra kaygan bir geçiş halinde oluşmuş, böyle olmadığı hallerde ise toplumdaki değişim birtakım sıçramalarla karakterli, homojen olmayan bir gidiş göstermiştir. Türk toplumu, özellikle son yüzyılda, bu tipte bir değişimi yaşamaktadır. İnsanlar her çağda ve toplumda toplumsal değişimlerden gerek birey, gerekse grup olarak değişik biçimlerde etkilenmişlerdir. Bu etkilenme özellikle kadınlar ve erkekler açısından oldukça farklı olmuş, üstlendikleri role bağlı olarak belli davranış biçimleri oluşup kalıplaşmış ve toplumsal kavramları meydana getirmiştir. (26)

Gelenekle kültür arasında (dil, din, sanat, bilim, felsefe ürünleri arasında) çok sıkı bir bağ ve etkileşim vardır. Geleneksel-olmayan, geleneğin tahtını sarstığında bu sarsıntı geleneğin tüm etkileşim alanında kendini hissettirir. Dilde, dinde, sanatta, bilim, felsefe ve günlük yaşamda değişiklik arayışları yeni bir ivme kazanır. Ne varki savaşların en çetini, belki de gelenekle geleneksel olmayanın savaşımıdır. Bir özdeyiş, "Töreler (gelenekler) herşeyi doğru, haklı kılar" der. (Moeures make everything right). Egemenliğini binlerce yıldır sürdüren bir gücün ortadan kaldırılması o kadar kolay değildir. Örneğin, ataerkil toplumların tümünde geçerli olan geleneksel ideolojinin cinsiyetçi işbölümü, kadını öncelikle ev işlerinden ve çocuk bakımından sorumlu tutar. Kadınların büyük bir çoğunluğu, bu nedenle toplumsal üretimden uzak kalır ve kendilerine küçük yaşlardan itibaren öğretilip benimsetilen toplumsal cinsiyet (gender), düşünce ve davranış kalıplarına göre beceriler edinir. Zaman zaman bu beceriler onlara evdeki işlerinin bir tür uzantısı olan mesleklerde ve çalışma alanlarında istihdam olanaklarını açar. (27)

(26) Günsel KOPTAGEL, Toplumsal Değişim İçinde Türk Kadınının Psikososyal Kimliği, Türkiye'de Kadın

Olgusu, İstanbul:, Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi ve Derneği ile Say yayınları İşbirliği yayını 1992, s.97, 98.

(27) Necla ARAT, Türkiye'de Kadınların Çalışma Yaşamında Karşılaştıkları Zorlukların Sosyo-Kültürel Nedenleri,

Türkiye'de Kadın Olmak, İstanbul:, Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi Merkezi ve Derneği ile Say yayınları İşbirliği yayını, 1994, s.45.

Kadının sosyal ve ekonomik güvencesini evlilikte gören, bir başka deyişle kadına meslek olarak evliliği öngören bir düşünce hala toplum genelinde yaygın bir kavramdır. Bu görüş kadının psikososyal kimlik oluşumunu önemli ölçüde etkilemekte, kimi zaman kadını bir cinsel kimlik bunalımına sürüklemekte, kadın erkek ilişkilerinde karmaşıklığa ve çatışmalara yol açmaktadır.(28)

Çalışma; mülkiyet, tüketim ve ekonomik, toplumsal, siyasal özgürlükler arasındaki bağ, çok önemli bir bağıdır. Ataerkil değerlerin, yada erkek egemen zihniyetin kurumları biçimlendirdiği toplumlarda kadınlar her alanda (ekonomi, siyaset, bilim) engelleyici bir sınırlanmışlık durumunu, marjinal bir varoluş konumunu yaşarlar. Bu sınırlamalar ve kısıtlamalar kalktığı ölçüde, bağımsızlık, özgürlük ve güç de (iktidar) artar. Kadınlar bu güçlerini toplumsal-siyasal süreçlere, ekonomiye yansıtırlar.

Türkiye, geleneksel alt yapının çok yavaş değiştiği, kadınların büyük çoğunluğunun ailede, toplumda ve ekonomide erkek egemen kurumlara koşullanmış olduğu, pek çok, geleneksel, hukuksal zorlukla ve ayrımcılıkla karşılaştığı, gelişmekte olan genç bir ülkedir. Bu ülkede kadınlar, dünyanın her tarafında olduğu gibi, ancak eğitim düzeylerini yükseltebildikleri zaman, erkek egemen iş dünyasında kendilerine yer açabilirler. Eğitim daha önce kullanılmayan ölü bir insan potansiyelini üretken bir güce dönüştürülebilmektedir.(29)

Bu nedenle kent ortamında bireyin çalışma koşulları içindeki konumda örgün ve yaygın eğitim önemli bir yer tutmaktadır. Kadının işgücü içindeki konumunu belirleyen eğitim düzeyi cinsiyet açısından ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Toplumun cinsiyete dayalı değer ve normları yalnız iş koşulları içinde değil, aynı zamanda eğitim kurumu içinde de değerlendirilmelidir.

(28) Günsel KOPTAGEL, s.103.

(29) Necla ARAT, s.46, 47.

Günümüz çalışma yaşamında olduğu kadar, çalışma yaşamına hazırlayan okullaşma üzerinde de etkili olmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde (Türkiye’de dahil) geleneksel değerlerin yaşandığı kırsal kesim ile kent arasındaki farklılık okullaşmaya da yansımaktadır. Toplumsal işleyiş içinde kadının yerini “yaşadığı ev” olarak gören geleneksel değerler, iş yaşamına yönelik okullaşmayı sınırlı kılmaktadır. Zorunlu temel eğitimden sonra üretkenliğe yönelik mesleki ve akademik eğitimden kadının cinsiyet olarak koptuğu özellikle kırsal kesimde çarpıcı biçimde ortaya çıkmaktadır.

Ekonominin tarıma dayandığı ve çalışan işgücünün yarısının istihdam edildiği tarım sektörü, özellikle gelişmekte olan ülkelerde küçük aile işletmelerine dayalıdır. Pazara yönelik üretim kadar tüketime de yönelik üretimin yapıldığı bu işletmelerde yer alan aile üyeleri aile içi etkileşim yoluyla bilgi ve beceri edinirler. Sosyalleşme sürecinde anne ve babadan “çıraklık yoluyla” öğrenilen bilgi ve beceriler yetişkinlik dönemlerinde cinsiyete dayalı fonksiyonlar olarak kullanılır. Yapılan işin karşılığında ücret alınmamasına karşın, elde edilen ürün ve değer paylaşımı söz konusudur. Ekonomik birim olarak çalışan aile işletmesi aynı zamanda kurum olarak ailenin fonksiyonlarını da yerine getirir. Geleneksel işletme ve aile işleyişi içinde kadının yaptığı iş “ev içi” yapılan iş ile özdeşleşmiştir. Ekonomik anlamda ücretsiz aile işçisi olarak görülen kadın ve çocuklar, sosyal anlamda aile içi etkileşimde baba, anne ve çocuk statüsüne sahip olarak rollerini oynarlar. Bu bağlamda geleneksel değerler içinde kadının aile ekonomisine katkısı, “ev içi” işler olarak yorumlanmaktadır. Gerçekte ise aile işletmesinin bulunduğu coğrafik bölgelere göre kadının üretime katkısı, hane reisi konumunda olan erkekte daha fazla olabilmektedir.(30)

Batı Avrupa’da, 18’nci ve 19’uncu yüzyıllarda hızla gelişmeye başlayan sosyal, politik ve ekonomik değişimler, özellikle Fransız Devrimini hazırlayan koşullar ve devrimden sonra genel yaygınlık bulan insanlık hakları, özgürlük ve eşitlik kavramları kadın haklarının da gündeme gelmesinde oldukça önemli ölçüde etkin olmuştur.

(30) Ercan TATLIDİL, s.48.

Endüstrinin gelişmesiyle bireysel insan gücüne gereksinimin artması aynı zamanda bireysel haklarını da gündeme getirmiş, kadınlar da, kolay olmamakla birlikte, bu akımdan paylarını almaya başlamış, en azından bu yoldaki isteklerini dile getirme yolu arayıp bulmuş ve hak elde etme girişimlerine koyulmuşlardır. Ne var ki kadınların yüzyıllar boyunca alışılmış pasif rollerinden çıkmaları ve toplumun bu değişikliği benimsemesi batı toplumlarında da pek o kadar kolay olmamıştır.(31)

3.3 KADININ ÜCRETLİ ÇALIŞMASI

Herşeyden önce kadının ücretli çalışması, kadın için ekonomik bağımsızlık anlamı taşıdığından, onun ailedeki ve toplumdaki rolünü değiştiren bir anlam taşımaktadır. Gerçekten yüzyıllar boyu kadın eviyle, özel yaşamıyla sınırlanmış, üretimden uzak kaldığı gibi, ekonomik olarak erkeğe tümüyle bağımlı bir ilişki içinde olmuştur. Bu sekso-ekonomik ilişki erkeği eve ekmek getiren kişi yaptığı gibi, ekonomik ilerlemenin de başlıca aktörü yapmıştır. Gerçekten ekmeği kazanan erkek, eve, çocuklara bakan kadın olurken kadın-erkek arasındaki bu işbölümü toplumsal rol bölüşümü anlamını taşımaktadır. Erkek kendisine verilen bu rolle ekonomik olarak üretken olmakta ve toplumsal değer kazanmaktadır; kadın ise hem erkeğe bağımlı olmakta, hem de yaptığı işin ekonomik bir değeri olmadığından "Toplumsal değersizliğe" itilmektedir.(32)

Az gelişmiş toplumlarda kadın çalışmasına ilişkin olarak tek bir model kurmanın olanaksız olduğunu ileri sürenler olmasına karşılık, bu toplumlarda kadınların toplumsal üretime katılmasında ortak özellikler ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki, gelişmiş kapitalist ülkelerle karşılaştırıldığında kadınların işgücüne katılma oranının düşük oluşudur. Çizelge 3.3.1.

(31) Günsel KOPTAGEL, s.100.

(32) Meryem KORAY, Çalışma Yaşamında Kadın Gerçekleri, İzmir:,Banka-Sigorta İşçileri Sendikası, 1993, s.27.

Çizelge 3.3.1- Az Gelişmiş Ülkelerde İşgücü İçinde Kadın

Ülke	Erkek	Kadın	Yıl
Brezilya	71.2	28.7	1976
Şili	76.9	23.1	1970
Meksika	75.5	24.5	1979
Hindistan	82.6	17.4	1971
Endonezya	66.9	33.1	1971
İran	85.1	14.9	1976
Kuveyt	88.4	11.6	1975
Pakistan	93.2	6.8	1978
İspanya	70.7	29.3	1978

Kaynak: ILO, Year Book of Labour Statistics, 1979, Geneva, 1979.

Az gelişmiş ülkelere ilişkin olarak gözlenen ikinci olgu, gelişmiş kapitalist ülkelerde, kapitalist gelişmenin ve sermaye birikiminin kadınları büyük ölçüde ücretli işgücüne çekmesine karşın, az gelişmişlerde kadınların kapitalist olmayan üretim biçimlerinde yoğunlaşmasıdır. Bu ülkelerde, özellikle kırsal kesimde kadın nüfusunun büyük çoğunluğu tarımsal üretim ve küçük ev sanatları üretiminde ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadırlar. Tarım kesiminde ücretsiz aile işçisi olarak çalışan bu kadınlar çoğu kez işgücü istatistiklerine yansımamaktadır. 1971 yılında Hindistan'da çalışan kadınların % 80.1'i tarımda çalışmaktaydı. Bengladeşte bu oran % 91.5'a çıkmaktaydı. Kadınların % 94.7'sinin erkeklerin ise % 89.7'sinin tarımda çalıştığı Meksika'da kadınların % 17.5'u erkeklerin ise % 90.3'ü ücret karşılığı çalışmaktaydı.

Az gelişmiş ülkeler arasında, tarımdışı işgücüne kadının katılma oranında farklılıklar gözlenmesine karşın, ortak özellik yetişkin insan gücü kıtlığının, kent kökenli orta ve üst sınıf kızlarına hizmetler kesiminde çalışma olanağı sağlamasıdır. Hizmetler kesiminde çalışan kadınlar, gelişmiş kapitalist ülkelerde büyük oranda büro görevlisi olarak çalışırken ve büro görevlilerinin çoğunluğunu oluştururken, az gelişmiş ülkelerde büro uğraşlarında kadınların çoğunlukta olması olgusuyla karşılaşılmamaktadır. Ancak, gelişmişlik düzeylerine göre az gelişmiş ülkelerde büro

uğraşlarındaki kadınların oranları arasında da farklılıklar gözlenmektedir. Bir başka deyişle gelişme düzeyi yükseldikçe kadınların büro görevlileri arasındaki oranları da artmaktadır. Örneğin az gelişmiş ülkeler içinde, büro görevlileri arasında kadınlar en yüksek orana Latin Amerika ülkelerinde ulaşmaktadır.

Az gelişmiş ülkelerde, hizmetler kesiminde çalışan kadınların çalışmalarına ilişkin bir başka özellik de, yönetim konularında kadınların temsilinin düşük olmasıdır. Gelişmekte olan ülkelerde, gelişmiş kapitalist ülkeler modeline koşut olarak yönetim konuları erkeklerin tekelindedir.(33)

Batı toplumları bugün geçimin erkek tarafından sağlandığı, kadının ev işleriyle uğraştığı ailelerden değil, "iki üyesi çalışan" ailelerden oluşmaktadır. Ücretli çalışma aileye ve kadına yönelik politika değişikliklerini zorlamaktadır.

Ücretsiz aile işçisi olarak evde, tarlada, eviçi ekonomisinde (bugün gelişmekte olan ülkelerde hala yoğun olarak) çalışan ve yaşamın yeniden üretilmesine katkıda bulunan kadının bu uğraşları pek bir değer taşımazken, ücretli çalışma kadına eğitim, ekonomik, sosyal güvence ve topluma daha etkin katılma olanağı getirmekte ve kuşkusuz toplumsal statüsünü yükseltmektedir.

Ancak ücretli çalışmaya katılan kadının statüsünde değişme ve iyileşme olurken çelişkiler ve eşitsizlikler de yaşanmaktadır.

Örneğin; 1975 sonrasında büyüme sorunları yaşayan endüstrileşmiş ülkelerde işgücü istemi azalırken, işgücü istemini karşılamada kadınların payı da bir önceki dönemde ulaşılan % 54'lerden % 36'lara düşmüştür. 1985 yılında endüstrileşmiş ülkelerin % 27'sinde işsizler arasındaki kadınların payı, aktif nüfustaki kadın oranından yüksek olmuştur. Örneğin AT genelinde 1989 yılında istihdam içinde kadınların oranı % 39.9 iken, işsizler içinde kadınların oranı % 52.4'dür. Ayrıca kadınlar arasında işsizlik oranı her ülkede erkeklerden yüksek olmaktadır.(34)

(33) Oya ÇITÇI, s.74, 75, 76.

(34) Meryem KORAY, s.28, 29.

Japonya, işyerlerinde, kadınlara sağlanan eşit haklarla ilgili olarak, diğer sanayileşmiş ülkelere oranla daha yavaş bir tutum sergilemiştir. Japonların çok iyi bilinen "ömür boyu iş" sistemi daha çok erkeklere sağlanmıştır. Amerikalı hemcinslerinden farklı olarak Japon kadınları, çocuk doğurma ve yetiştirme döneminde işgücünden uzaklaşma ve sonra tekrar işe dönme eğilimindedir. Bunun yanı sıra, kadınlar, çok az iş güvencesi olan, çok az yada hiçbir yan ödemeleri olmayan düşük ücretli ve düşük statüde çok daha fazla çalışmak durumundadırlar.

Kadınlar ve Japon Yönetimi; Irk ayrımı ve Reform'un kadın yazarı, Alice Lam Japon Kadınlarının deneyimini ve çalışma tarzının açıklanmasına yardımcı olan önemli göstergeleri sağlamaktadır. İngiltere'de Manchester Üniversitesi'nde yönetici durumunda olan Lam, Japonya'nın 1986 yılındaki "Çalışmada Fırsat Eşitliği Yasasının" etkilerini incelemiştir. Bu yasa, mesleki eğitimde, yan gelirlerde, görev verilmesinde, atamada, emeklilikte ve işten çıkarma gibi konularda yasaklamalar getirmektedir. Ancak, şirketlerin cinsiyet ayrımı konusunda eşit davranmaları gerektiği öne sürülmüştür. Şiddetten kaynaklanan cezalar para olarak ödenemez. Japonya'da fırsat eşitliği, çalışma amacı olarak görülmektedir. Uygulanması gereken bir yasa olarak değil.⁽³⁵⁾

Kern ve Ferry Uluslararası endüstriyel ve hizmet şirketlerinin son araştırmalarına göre son on yıl "kadın yöneticilerin yılları" olarak gösterilmiştir. Kadın yöneticiler, 1982 yılından beri gelirlerini (maaş) iki katına çıkarmışlardır, şu andaki asgari gelirleri \$ 187.000'dır. Ancak, erkek yöneticiler kendi emsallerinin kazandıklarının ancak 2/3'ünü elde etmektedirler.

Kadın yöneticileri işte, 56 saat çalışırlar, % 9'luk çalışmalarını şirketlerinin Yönetim Kuruluna hizmet vererek yaparlar.

Değişim Planı ; Mali/muhasebe geçmişi, karar verme yetenekleridir ve bu plan finans sonuçlarını da kapsamakta, % 75'inin erkek danışmanları vardır. Evdeki gelirin % 66'lık bir bölümünü sağlarlar, bu da kocalarından daha fazla kazandıkları anlamına gelir. Ancak kadınlar hala ev işlerinin büyük bir bölümünü yaparlar.

(35) Alice Lam, *Women and Japanese Management*, New York., Business Source, Monthly Labor Review, 1994, s.279.

Ancak, erkeklerin kazandıkları her doların 72 centini kazanan kadınlar onlara yetişme sınırına henüz ulaşamamışlardır.⁽³⁶⁾ (Çizelge 3.3.2).

Çizelge 3.3.2- A.B.D.'de Kadın ve Erkeklerin Yüzdeleri Gelir Oranları

	1989 Erkek	1992 Kadın
35 yaşından küçük	% 11.6	% 7
36-40 yaş	% 39.2	% 23.6
41-45 yaş	% 20.5	% 24.8
46-50 yaş	% 7.1	% 21.5
51-55 yaş	% 3.0	% 11

Gelişmede kadının şansını arttıran özellikler:

Karar verme yeteneği : % 71. 8

Parasal sonuçlara olan ilgisi : % 66. 7

Güç işleri başarma yetisi : % 56. 0

Sorumluluk alma isteği : % 51. 0

Dürüstlüğü : % 48. 5

Hırsı : % 35. 1

Engelleyici Yönler

Kadınların en büyük mesleki engelleri

	1982	1992
Cinsiyet	% 39.1	% 27.3
Kendine olan güven eksikliği	% 11.0	% 7.3
Kişisel ve Mesleki değişiklikler	% 6.3	% 5.2
Sınırlı oranda eğitim seviyesi	% 4.1	% 3.9
Yaşı	% 3.5	% 3.4
Deneyim veya Yönetim İdareciliğindeki eksikliği	% 5.0	% 3.0

(36) Black Enterprise, *Working Women: Making Strides?* New York:, 1994, s.1, 2.

Sosyolojide girişimcilik, sadece bir ekonomik faaliyet alanı olarak değil, "başarı gereksinimine" dayalı bir kişilik yapısı olarak tanımlanmıştır. (McClelland 1961). Hatta, modernleşme kuramları, batının gelişmesini batı insanının girişimci atılımcı kişiliği ile açıklamışlar, doğunun geri kalmışlığını insanların kaderciliğine bağlamışlardır. Bir an için, haklı olarak çok eleştiriye uğramış olan, bu yargının etnosantrik içeriği gözardı edilirse, girişimciliğin bir kişilik yapısı, hatta bir yaşam biçimi olarak tüm kadınları betimleyici olduğunu düşünmek mümkündür. Hangi sosyal sınıftan olursa olsun, kadınlar geleneksel olarak en temel "işletme" olan hanenin idaresini üstlenen ve çoğu durumda kıt olanaklarla ailenin günden güne idamesini sağlayan türlü yeniliklerin yaratıcısıdır. Ancak, bu yönde sürdürülen girişimler toplum nezdinde, girişimcilik, eski deyimini ile müteşebbislik olarak algılanmaz. Bunlar, ekonomik değeri olmayan, kadınların, "doğal" görevlerindedir. Bu nedenle de, görünmeyen ve bir yerde yok sayılan emektir.

Toplumsal anlamda girişimcilik, piyasa ekonomisi içinde, doğrudan doğruya pazara yönelik ve nakite dönüşebilen faaliyetleri içermektedir. Domestik alandaki girişimciliğe yönelme konusunda ise, kadınlar bazı engel ve sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu engeller, kadınların toplumsal kimlik ve yükümlülüklerinden kaynaklanabildiği gibi, bilgi-beceri eksikliğinden, yasal düzenlemelerden ya da kurumsallaşmış geleneksel uygulama biçimlerinden kaynaklanmaktadır. Böylece, oldukça katı sayılabilecek engeller karşısında, belli düzeyde risk faktörü taşıyan piyasaya yönelmek, kadınlar için daha da riskli olmakta, bir çoğu için ise hiç de akılcı ve cazip bir seçenek gibi görünmemektedir. Bu nedendir ki, günümüzde kadın girişimciliği, desteklenmesi ve özendirilmesi gereken özel bir siyasal müdahale alanı olarak tanımlanmaktadır.

Ancak, bu yönde oluşturulacak politika ve programların temel amacı sadece kadın emeğini pazara çekmek değil, bu süreç içinde, kadını güçlü kılmak olmalıdır. Aksi takdirde, kadın girişimciliğinin desteklenmesi çabalarının, kadının konumunu iyileştirme yönünde katkı sağlaması beklenemez. Kadınlar, bu sayede, gelir düzeylerini arttırarak belki daha iyi yer, daha iyi içer, daha iyi giyer, bir başka deyişle, niteliksel bir yarar oluşturabilirler, fakat kimlik ve konumlarında kayda değer değişimlerin gerçekleşmesi mümkün değildir. O halde, niteliksel değişimler arzulaniyorsa, kadın girişimciliğini özendirmeye ilişkin yaklaşımın amaç, hedef kitle ve yönetimini isabetli bir biçimde tanımlama zorunluluğu vardır. (37)

(37) Yakın ERTÜRK, Girişimcilikte Örgütlü Dayanışma Yaklaşımı, Ankara., Kadını Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli, 1993, s.43, 44.

Birleşik Devletler'deki veriler kadınların kendi işlerini kurma nedenlerinin erkeklerinkine aynı olduğunu gösteriyor; para kazanmak, kendi kendinin patronu olmak, bir yeteneği kullanmak. Dahası, başarılı kadın girişimciler yakın destekleyici bir aileden gelirler; güçlü bir girişimci enerji sergilerler; işle ilgili görevlere yaklaşımda ısrarlıdırlar; olumsuz koşulları değiştirmede esrarengiz bir yeteneğe sahiptirler. Ama kendi girişimlerini yürütmeye kaç tane kadın gerçekten başarılıdır? Öyle görünüyor ki, çoğunluğu, işlerinin devam etmesini ciddi bir şekilde tehdit eden cinsiyetle ilgili güçlüklerle karşılaşır. Geçici iş kadınları Üzerine Araştırmalar Komitesi'nin ifade ettiği gibi:

Ayrımcılık potansiyel kadın girişimcilerin başarısını ve tercihlerini sınırlar. Girmeyi tercih edebileceği alanların sayısını sınırlar, idari yetenek ve bilgiden yoksun bırakır, yeterli sermayeyi biriktirme yeteneğini azaltır. Aylar süren araştırma ve incelemelerden sonra Araştırma Komitesi şu sonuca varmıştır: Yeni bir iş kurmak zorsa, bu kadınlar için daha da zordur. Açık ayrımcılığın sistematik bir tarihi, kadını geleneksel erkek alanlarından koparan, girişimci olmasına yol açacak mesleki eğitim görmesini engelleyen, mesleki özlem ve tutkularını yok eden, kariyer elde etmeye çabaladığında önüne engeller dikilen bir yaşamın tarihidir.

Demek ki, bağımsız iş sahibi olma şeklindeki "Amerikan Rüyası" şimdiye kadar sadece çok az kadının gerçekleştirebildiği bir rüyadır. Yine de, Birleşik Devletler'de iş sahibi kadınların sayısında bir artışın işaretleri var. 1977-1980 yılları arasında, örneğin, Birleşik Devletler'de kadınların sahibi bulunduğu girişimlerin sayısında % 33 artış oldu ve en hızlı artışın olduğu yerler, kadın girişimcilerin daima son derece düşük olduğu ekonominin geleneksel olarak erkek egemen sektörleridir. (İmalat, madencilik, finans ve emlak) Her ne kadar kesin rakamlar küçükse de, bu İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerindeki eğilimle kıyaslandığında, dikkate değer bir artıştır.

Birleşik Devletler'de yapılan incelemelerden elde edilen kanıtlar, kendi işlerini kurmada başarılı olan kadınların, salt ekonomik yararların ötesine uzanan yararlar elde ettiklerini gösteriyor. Gerçekten, kadınların kişisel başarıyı erkeklerden farklı kriterlerle ölçtükleri görülüyor. 1977'de yapılan bir çalışmada bir kadın şunu söylüyor: Benim başarıım işadamlarınkinden farklıdır. Benim deneyimim şu ki, onlar (erkekler) sadece doların çokluğuna bakarlar. Buna karşın rapor, kadınların çoğunlukla gelişmelerinin ilk evrelerinde görülmeyen daha büyük bir özdeğer duygusu yaşadıklarını bildiriyor. Bu artan bir özgüven başarıda önemli bir unsur olduğuna

inanılan bir faktör şeklinde ortaya çıktı. Kadınların güven azalmasına yolaçan kültürel klişeler ve beklentiler tarafından engellendiği gözlemlendi. Bu gözlemler, mülk sahipliğinin kadınlara kendi kaderlerini belirleme ve bağımlılıklarının üstesinden gelebilme imkanları sunduğunu gösteriyor. (38)

Ekonomik işlevlerin farklılaşması ve uzmanlaşma eğilimleri gözönüne alındığında kadının işgücüne katılmasında sayısı ve gereksinimleri açısından çeşitli grupların ortaya çıktığı görülmektedir. (39) (Çizelge 3.3.3)

Çizelge 3.3.3

SEKTÖRLER	KADIN	ERKEK
Ziraat, Avcılık, Ormanlık ve Balıkçılık	6.484.257	5.634.276
İstihraç Sanayi	1.797	135.329
İmalat Sanayi	332.248	1.853.121
Elektrik, Gaz ve Su	1.095	22.129
İnşaat ve Bayındırlık İşleri	6.697	743.859
Toptan ve Parakende Ticaret, Lokanta ve Oteller	81.798	1.300.838
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama	31.387	584.501
Mali Kurumlar, Sigorta, Taşınmaz Mallara Ait İşler ve Kurumları, Yardımcı İş Hizmetleri	98.698	290.556
Toplum Hizmetleri, Sosyal ve Kişisel Hizmetler	441.248	2.406.041
İyi Tanımlanmış Faaliyetler	13.508	93.413
TOPLAM	7.492.733	13.064.053

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı (Ankara: D.İ.E. Yayını, 1985) s.108, 109.

(38) Robert Goffee ve Richard Scase, Kadınlar İş Başında, Çeviren: Ahmet Fethi, Kadın Girişimcilerin Deneyimleri, İstanbul:, Eti Kitapları, 1992, s.50, 51.

(39) Nurcan ŞAHİN, Çalışan Kadınlarda Gerilim ve Türk Bankacılık Sektöründe Uygulamalı Bir Araştırma, İstanbul:, İÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990.

Özellikle topluma yönelik hizmetler, sosyal ve personel hizmetleri gibi alanlarda, bankacılık sigortacılık ve satışa yönelik alanlarda kadınlar lehine değerlendirilebilecek gelişmeler vardır. Bu alanlarda kadınların ücretli olarak çalışabilmeleri ve erkeklerle rekabet edebilmeleri, kendi haklarında geliştirilebilen toplumsal cinsiyet temelli geleneksel tanımlamaların dışına ne derece çıkabileceklerine bağlıdır.

Hizmetlerin görece avantajına karşın bugün için her iki sektörün de kadınlar için istenen düzeyde istihdam olanağı yaratamadığı saptamasını yapmak mümkündür. Bu durum ise mutlaka bir iş bulmak çalışmak zorunda olan kadınları formal sektörler dışına sürükler. Formal sektörde şansı zayıflayan kadınlar, işgücü talebinin en düzensiz ve işgücünün en güvencesiz olduğu, sömürü düzeyi yüksek, örgütsüz, informal sektör işlerine kayarlar. Sanayi ve hizmetler sektöründe ücretli ve maaşlı statülerle iş bulmanın zorluğu ve informal sektöre kaymanın yaratacağı sakıncalar, kadınlar için diğer istihdam statülerinin önemini arttırmaktadır. İşte bu bağlamda girişimcilik ve kendi hesabına iş kurmak, kadınlar için istihdam tıkanıklarını giderecek, iş piyasasına katılmalarını sağlayacak olumlu bir alternatif olarak görünmektedir.

Girişimci kadın olmak, kadına çalışma yaşamında, diğer çalışma biçimlerine kıyasla daha fazla özerklik, özgür hareket etme ve bağımsızlık imkanı verdiği gibi, yine kadının, işine yönelik kısa ve uzun vadeli planlar yapma, kaynakları optimum kullanma, insanlararası ilişkileri kurma ve sürdürme, işinde edindiği deneyimleri verimli kanallara aktarma gibi alanlarda da beceri kazanmasını sağlamaktır.

Türkiye'de kadın girişimciliğinin boyutlarının saptanmasında tanımlamadan doğan karışıklıklara bir başka örnek daha gösterilebilir. Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu, Temmuz 1992 itibariyle erkek esnaf ve sanatkar sayısını 1.093.795 ve kadın esnaf ve sanatkar sayısını da 15.643 olarak belirlemiştir. Buna göre, kayıtlı esnaf ve sanatkarların % 1.4'ünü kadınlar oluşturmaktadır. Buradan yola çıkarak aynı kuruluş, kayıtlı kadın esnaf ve sanatkar = kadın girişimci ilişkisini kurmakta ve "ülkemizde toplam girişimci sayısının sadece 1.4'ünü kadın girişimciler oluşturmaktadır." saptamasını yapmaktadır. Bu durumda, girişimci olup da bir esnaf ve sanatkar odasına kayıtlı olmayan kadınlar hesaplamanın dışında kalmaktadırlar.(40)

(40) Yıldız ECEVİT, *Kadın Girişimciliğinin Yaygınlaşmasına Yönelik Bir Model Önerisi*, Kadını Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli, Ankara, 1993, s.18, 19.

3.4- KADINLARIN EN YOĞUN OLDUKLARI SEKTÖRLER

Kadının tarım dışı sektörlerde çalışmaya katılması endüstrileşme ile başlamışsa da özellikle ikinci Dünya Savaşı sonrası hız kazanmıştır. 1950'de 15-64 yaş arasındaki kadın nüfusun gelişmekte olan ülkelerde % 50'si endüstrileşmiş ülkelerde % 47'si ekonomik olarak aktif görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde aktif görülen kadınların % 87'si tarım sektöründe yer alırken endüstrileşmiş ülkelerde % 47'si bu sektördedir. 1985'lere gelindiğinde ise endüstrileşmiş ülkelerde hem aktif olan kadın sayısı artmakta, hem de bu kadınlar tarım dışı sektörlerde çalışmaktadırlar. 1985 yılında gelişmekte olan ülkelerde aktif kadın nüfus % 49 olurken endüstrileşmiş ülkelerde bu oran % 47'den % 58'e çıkmıştır. Bu aktif kadın nüfusun % 87'si de tarım-dışı sektörde yer almaktadır. Yine gelişmiş ülkelerde 1950 yılında ekonomik olarak aktif nüfus içinde kadınların payı % 36.7 iken bu oran 1975 yılında % 40.6, 1985 yılında % 41.4 olmuştur.

Ancak bugün tüm dünyada kadın ve erkeklerin işgücüne katılımları açısından hala büyük farklılıklar olduğu açıktır. Bu farklılık gelişmekte olan ülkelerde artmakta, gelişmiş bölgelere doğru gidildikçe azalmaktadır. Örneğin; 1991 yılı bilgilerine göre, Kuzey Afrika Bölgesinde işgücüne katılan kadınların oranı % 16 (Erkeklerin % 80'i) dolayında kalırken bu oran Kuzey Amerika'da % 50'ye (Erkeklerin % 78'i) çıkmaktadır.(41)

Hizmet sektöründe çalışanlar denilince; sayım istatistiklerimizde bu kategoriye girenler hizmetçi, ahçı, garson, kahya, temizleyici, ütücü, çamaşırcı, mezarcı, çöpçü, saka, berber, kaloriferci, kapıcı ve benzerleri ile polis, bekçi, itfaiyeci ve bunlar gibi koruyucu hizmetlerde çalışanlar olarak belirlenmektedir. (42)

Türkiye'de işgücü içinde yer alan kadınların kapitalist ülkelerde olduğu gibi zaman içinde hizmetler kesiminde yoğunlaştıkları görülmektedir. 1955 yılında, hizmetler kesiminde çalışanların % 7.6'sı kadinken, bu oran 1980 yılında % 12.6'ya yükselmiştir. Kadın işgücü içinde tarım ve sanayide çalışanların oranı düşerken, hizmetlerde çalışanların oranı yükselmektedir.

(41) Meryem KORAY, s.23, 24.

(42) E.Mine TAN, "Kadın" Ekonomik Yaşam ve Eğitimi, Ankara:, T.İş Bankası Kültür Yayınları, 1979, s.135.

Hizmetler kesiminde kadınlar ilmi ve teknik elemanlar ve bunlarla ilgili meslek üyelerinin % 26.4'ünü oluşturmaktadırlar. Kamu kesimi ve özel kesim üst düzey yöneticileri arasında oranları % 7 olarak belirlenmektedir. Yönetmel görevliler arasında % 29.5 oranında bulunurken, ticaret ve satış görevlileri arasındaki oranları % 3.6'dır. Kişisel hizmet işlerinde çalışanların ise % 66.9'u kadındır.

Hizmetler kesiminde kadınların yoğun biçimde girdikleri bir meslek de bankacılıktır. 1970-1975 yıllarında bankacılık alanında çalışanların % 34'ü kadındı. Kadınların çoğunluğunun bankacılık alanında da alt düzeylerde çalışmalarına karşın, bankacılık kadınların diğer uğraşlarla karşılaştırıldığında görece olarak belirginleşmektedir. Örneğin, 1971 yılında banka şube müdürlerinin % 4.5'i, imza yetkisi bulunan görevlilerin ise % 20'si kadın. Hizmetler alanında çalışan kadınların büyük bir bölümü ise kamu kesiminde çalışmaktadır(% 59). (43)

Öte yandan gelişmekte olan bölgelerde istihdamdaki kadınların büyük bölümü tarımda yer alırken, gelişmiş ülkelerde kadınlar yoğun olarak hizmet sektöründe çalışmaktadır. Yine de hizmet sektörünün gelişmesine bağlı olarak, gelişmekte olan ülkelerin bazılarında da hizmet sektörü kadınlar için büyük bir çalışma alanı yaratmaktadır. Örneğin; 1991 yılı bilgilerine göre Latin Amerika'da ekonomik olarak aktif kadınların % 71'i, Asya ve Pasifik Ülkelerinde % 40'ı hizmet sektöründe istihdam edilmektedir. Kamu sektörü de kadınların yoğun olarak yer aldığı bir sektör olmaktadır. Özellikle kamu hizmetlerinin yoğunlaştığı İskandinav ülkeleri gibi ülkelerde kadın istihdamının yarısı ve daha da fazlası kamu sektöründe yer almaktadır. Örneğin; kamu sektöründe çalışanlar arasında kadınların oranı Danimarka'da % 67, İsveç'te %68'e çıkmakta, Arjantin ve Meksika'da % 28 ve % 24 oranına düşerken, Hindistan'da % 7 gibi çok düşük bir oranı oluşturmaktadır. Kadınların hizmet sektöründe yoğunlaşmalarının bir çok nedeni bulunmaktadır. Endüstri sektöründeki işlerin daha çok erkek uygunluğu gibi hizmet sektöründeki bir çok çalışma alanı da (eğitim, sosyal hizmetler, büro işleri gibi) kadınlara uygun özellikler göstermektedir. Nitekim bu işler, çok sayıda kadınların yer aldığı işler olarak "kadın işleri" diye de adlandırılmaktadır.

Avrupa Topluluğunu (AT) oluşturan ülkelere baktığımızda da benzer bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Bu ülkelerde de kadınlar büyük çoğunlukla hizmet sektöründe çalışmaktadır. (43) Çizelge 3.4.1

Çizelge 3.4.1 AT Genelinde Kadının İşgücüne Katılımı ve Sektörlere Oranı

	Katılım Oranı	Tarım	Endüstri	Hizmetler
Belçika	36.3	2.7	17.2	80.2
Danimarka	60.1	2.9	16.4	80.6
Almanya	41.0	5.9	25.1	69.0
Yunanistan	34.0	37.4	17.3	45.4
İspanya	37.1	13.8	16.8	69.4
Fransa	46.2	6.4	18.6	75.0
İrlanda	32.9	5.6	20.0	74.4
İtalya	33.5	11.1	24.1	64.8
Lüksemburg	34.3	3.1	8.9	88.1
Hollanda	34.5	3.0	11.2	85.8
Portekiz	45.0	25.9	24.5	49.6
İngiltere	48.4	1.1	18.8	80.2
AT Geneli	39.9	7.5	20.5	72.0

Kaynak : E.C.Women of Europe, No:30 Dec, 1989 s.43-45.

Tüm çağdaş ülkelerde ve Türkiye’de kadın, yaşamın her alanında geleneksel çizginin dışına çıkmaya başlamış ise de özellikle yöneticilik görevlerinde yeterince temsil edilememektedir.

Kadının çalışma yaşantısına katılımının artması hem kendisi hem de aile ile toplumun gelişmesi açısından önemlidir. Ancak, ülkemizde hala etkin nüfus istihdamında kadın-erkek rolleri arasında önemli farklılıklar izlenmektedir. Bu ayrımlaşma özellikle de “Yöneticilik” görevlerinde önemli ölçüde artmaktadır.

Türkiye’de yöneticilik alanında kadına ilişkin sayısal göstergeler yeterli değildir. Kamu personeli anket sonuçlarına (1992) göre 1990 yılında tüm kamu çalışanlarının % 30.5’ini kadınlar oluşturmaktadır. 1988 yılından itibaren kadınların üst düzey görevlerde temsil oranı 3.9’dur. Bu oran 1985 yılında % 6 iken zaman içerisinde kadınların aleyhine bir gelişme göstermiştir.

Yaygın olarak kabul edilen kanıya göre kadın ya geçimsel nedenlerle ya da yüksek öğrenim görmesi nedeniyle çalışma yaşamına katılmaktadır. Dolayısı ile kadınların yönetim görevlerine gelmesinde dengeli ve tutarlı bir eğilim görülmemektedir. Eğitim de fırsat eşitliğinin sağlanamaması ve salt geçimsel nedenlerle çalışıp dikey olarak yükselme beklentilerinin olmaması, kadınların üst düzey görevlere gelmesini en başından etkilemektedir. (45)

(45) ACUNER Selma, SALLAN Songül, Türk Kamu Yönetiminde Yönetici Kadınlar, Ankara:, Amme İdaresi Dergisi, Cilt:26, sayı:3, 1193’den Ayır Basım Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, 1993, s.89.

Bu arada, çalışma yaşamında, yoğun olarak kadın çalışanların yer aldığı Üniversitelerdeki çalışan kadın yapısına da bakmak yerinde olacaktır. Bunun için Kocaeli Üniversitesi'nde İdari kadrolarda çalışan kadınlarla ilgili olarak; kişisel özelliklerini belirlemek, çalışma koşulları, çalışmaya bakış açıları, çalışma yaşamında yaşanan zorluklar vb. gibi konularla bir kadın profili çıkarmak uygun olabilir. Kocaeli Üniversitesi'ndeki çalışan kadınlarda inceleme ve gözlem yöntemine dayanarak birtakım bulgular elde edilmiştir.

Gözlem ve incelemenin gerçekleştirilmesinde Yönetici Konumunda çalışan kadınlarla, kimi zaman bir öğle yemeği sırasında, kimi zaman mesai sırasında görüşmeler oluşmuştur. Diğer idari personel ile ilgili ise çoğunlukla ilgili kişileri bizzat izleyerek, sonuca gidilmeye çalışılmıştır.

İdari Kadrolarda çalışan kadınların doğum tarihleri ile ünvan ve hizmet yılları Çizelge 3.4.2'de belirtilmiştir. Toplam 135 idari personelden hizmet yılı iki yıl olan kadın memur sayısı 71'dir. Kocaeli Üniversitesi'nin 1992 yılında kurulduğu dikkate alındığında oluşan yeni kadrolara alım olduğundan; en fazla memuriyet süresi olan kadın sayısı ise 22 yıllık olarak 2 kişidir. Aynı tablo incelendiğinde, en gencinin 1976 doğumlu olduğu, en yaşlısının 1942 doğumlu olduğu gözlenerek ortalama yaş 25 olarak tesbit edilmiştir. Yine aynı çizelge incelendiğinde üst düzey İdari Personelin 10 kişi olduğu tesbit edilmiştir. İlgili üst düzey idari personelin 9'u Lisans eğitimi tamamlamıştır. Ayrıca 4'ü Lisans Üstü öğrenimine devam etmektedir.

Üniversite yapısında yer alan büro (bölümler) hizmetleri işlerin niteliği ve çeşitliliği karşısında yoğun ve karmaşık bir durum göstermektedir. Dolayısıyla bu hizmeti verenlerin özellikleri değişmekte, çalışan kadınlar işin özelliğine göre değişik tutumlar göstermektedir.

Üniversite'de çalışan kadınların, baba ve eşlerinin meslekleri ile bir yakınlık gösterdiği de dikkat çekmektedir. Çalışan kadınlara sorulduğunda, bir kısmının eşinin de aynı işyerinde çalıştığı ya da babasının mesleğinin memur olduğu cevabı alınmaktadır.

Üniversite fakültelerinde bölüm bürolarında ve üst yönetimde çalışan kadınların % 80'i evlidir.

Kocaeli Üniversitesinde çalışan kadınların eşleri de memur, işçi yada serbest meslek sahibi kişilerdir. Kadınların çoğu ekonomik ihtiyaç nedeniyle çalışmaktadır.

Evli kadınların büyük çoğunluğu çocuk sahibidir, çoğunun çocuğu küçüktür. Üniversitenin yeni açmış olduğu kreş, büyük bir ihtiyaca cevap vermiş olup, bazı kadınlarda çocuklarını bakıcı tutarak yada yakınlarına bırakarak sorunlarına çözüm bulmuşlardır. Şu anda üniversite kreşinde ilkokul öncesi ve daha küçük toplam 10, üniversite kadın çalışanlarının, çocukları bakılmaktadır.

İlkokul çağında çocukları olanlar, ortaokul, lise öğreniminde olanlarda vardır. İdari personel olarak çalışan kadınların Fakülte veya Yüksekokulda okuyan çocuklarının oranı % 3'tür.

Kadınların çoğunda gazete, dergi okuma alışkanlığı mevcuttur, ancak mesai saatlerinde okumak mümkün olmadığından bazen okuyamadan eve götördüklerini ve hatta evdeki yoğun iş ve tabii çocuklu kadınlar, ayrıca sorumlulukları dolayısıyla, evde bile okuyamadıklarını belirtmektedirler. Gazete ve dergi dışında roman okuyan kadınların azınlıkta olduğu söylenebilir.

İdari personelin çalışma (hizmet) yıllarına bakıldığında, çoğunun yeni memurlardan oluştuğu, geri kalanın da 10 yıldan fazla çalıştığı görülmektedir. Kocaeli Üniversitesi idari personel kadrosunda çalışan kadınların, bu işyerleri ya ilk çalıştıkları yer yada çevre belediyeler, Sağlık Müdürlüğü yada Adliye gibi kurumlardan nakil olarak geldikleri ikinci işyerleri olmaktadır. Yönetici konumundaki idari personelin (toplam 10) 7'si daha önce aynı üniversitede memur olarak çalışıp, eğitim durumları ve hizmet yıllarına göre vekaleten yada asaleten yükselme gösteren kişiler olup, diğerleri başka kurumlardan gelerek, burada yönetici yönetici konumuna gelmiş kişilerden oluşmaktadır.

Üniversite'nin Fakülteleri ve diğer birimlerindeki idari personelin yaptığı işler genelde büro işleri kapsamındadır.

Yönetici konumunda olan kadınlar başlarında buldukları birimlerin (Fakülte Sekreteri, Yüksekokul Sekreteri, Daire Başkanlığı) idari personelinin ve idari hizmetlerin koordinesinden sorumludurlar.

Kadınların hepsi tam gün çalışmaktadır. Ayrıca, II.öğretim (gece) programı olan birimlerde yönetici ve bölüm sekreteri ilgili mesai günlerinde görev yapmaktadır.

Bu mesai karşılığı bölüm sekreterleri ve diğer idari personel maaşa takviye olabilecek oranda fazla mesai almaktadırlar. Bilgisayar ve daktilo kullananların bu ünvanla aldıkları bir miktar farklı ücret de sözkonusudur.

Yönetici konumunda olan kadınlarında yine buldukları görevin gerektirdiği ve hizmet yılları, derece ile eğitim düzeyleriyle orantılı olarak aldıkları ücretler, normal memura göre farklı olmaktadır.

Çalışan kadınlara sabah gelirken ve akşam eve dönerken yolda geçirdikleri zaman, ile mesai saatleri ve ev işlerine ayırabilecekleri zaman konusunda sorular sorulmuştur. Çoğunlukla İzmit ili içerisinde oturan, idari personel konumundaki kadınlar yine de ev işlerine ve alışverişe yeterince zaman bulamadıklarını belirtmişlerdir. Kocaeli ili sınırları içinde olup, il'e 45 dakika gibi uzaklıkta olan çalışan kadınlar ise, yola gelip giderken bir hayli zorlandıklarını, işe yetişmek için il'de oturanlardan daha erken kalkmak gerektiğini ve bu koşuşturmanın öğlen tatilinde bile kişiyi dışarı çıkıp tatil yapma imkanını kısıtladığını belirtiyorlar.

Evli kadınların ev işlerine ayırdıkları zaman bir hayli olmakta, bekarlar ise bu işlere daha az zaman ayırarak evdeki geçirdikleri zamanı dinlenmeye ayırabiliyorlar.

Geçen yıl Uygulanan personel servis olanağının kasım ayında uygulanacağı öğrenilmiştir. Bir kısım personel kendi olanakları ile işe gidip, eve dönmeyi tercih etmektedirler. Özel arabası ile işe gidip gelen kadın, genelde yönetici konumunda olan personel arasında bulunmaktadır.

Belirttiğimiz çalışan kadınların büyük çoğunluğu Üniversitenin tüm personeline daha önce uygulanan hizmetiçi eğitimin, (genel kurallar, yazışma, araç, gereç kullanımı ve davranışlar konusunda) tekrarlanmasını istemektedir. Bu eğitimin çok faydalı ve verimli olacağı düşünülmektedir.

Çizelge 3.4.2- Kocaeli Üniversitesi İdari Kadrolarda Çalışan Kadınların Ünvanları, Doğum Tarihleri ve Hizmet Yılları

Personelin Ünvanı	Doğum Tarihi	Hizmet Yılı
Şube müdürü	25.01.1942	22
Memur	20.12.1944	16
Memur	13.09.1952	16
Memur	17.06.1955	20
Şef	21.01.1954	17
Veri Haz.Kont.İşletmeni	05.01.1955	18
Şube müdürü	14.04.1955	22
Yüksekokul sekreteri	05.01.1955	16
Daktilograf	20.03.1955	18
Bilgisayar işletmeni	26.12.1956	19
Memur	06.03.1956	18
Ambar memuru	28.07.1956	18
Veri haz.kont.işletmeni	01.01.1956	18
Fakülte sekreteri	18.06.1957	14
Fakülte sekreteri	02.01.1957	17
Daktilograf	05.12.1958	2
Tekniker	14.08.1958	19
Avukat	12.10.1959	8
Çözümleyici	30.06.1959	14
Çözümleyici	04.02.1959	10
Mimar	01.05.1959	11

Memur	16.08.1959	16
Şef	12.09.1959	17
Memur	13.12.1959	2
Fakülte sekreteri	28.08.1959	17
Enstitü sekreteri	06.08.1959	16
Daire başkanı	01.12.1959	17
Santral memuru	10.02.1959	14
Mühendis	08.10.1960	9
Memur	20.11.1960	12
Şube müdürü	01.06.1960	11
Daktilograf	05.09.1960	2
Şef	26.05.1960	15
Çözümleyici	06.03.1961	14
Programcı	28.07.1961	8
Enstitü sekreteri	13.08.1961	11
Memur	30.09.1962	7
Fakülte sekreteri	19.01.1962	12
Memur	05.10.1963	8
Veri haz.kont.işletmeni	23.06.1963	17
Veri Haz.kont.işletmeni	22.03.1963	12
Memur	09.09.1963	2
Teknisyen	02.05.1963	2
Veri haz.kont.işletmeni	25.09.1963	2
Bilgisayar işletmeni	13.09.1963	9
Fakülte sekreteri	29.11.1963	14
Bilgisayar işletmeni	06.12.1964	8

Memur	22.10.1964	8
Memur	02.03.1964	2
Veri haz.kont.işletmeni	01.09.1964	8
Memur	10.03.1964	2
Bilgisayar işletmeni	15.06.1964	2
Sekreter	01.11.1964	2
Daktilograf	26.06.1964	2
Memur	01.11.1965	11
şef	06.11.1965	8
Veri haz.kont.işletmeni	01.01.1965	4
Veri haz.kont.işletmeni	24.09.1966	3
Teknisyen	28.02.1966	8
Santral memuru	19.09.1966	2
Sayman	06.04.1966	15
Sekreter	11.12.1966	9
Bilgisayar işletmeni	16.11.1967	8
Memur	10.01.1967	2
Veri haz.kont.işletmeni	14.03.1967	2
Veri haz.kont.işletmeni	21.11.1967	2
şube m¼d¼r¼	03.01.1967	10
Veri haz.kont.işletmeni	23.10.1967	2
Bilgisayar işletmeni	09.06.1967	8
Memur	13.03.1967	6
Veri haz.kont.işletmeni	03.11.1968	6
Veri haz.kont.işletmeni	22.09.1968	2
Memur	28.08.1968	2

Memur	14.08.1968	2
Daktilograf	02.10.1968	5
Memur	13.10.1968	2
Bilgisayar işletmeni	08.09.1968	2
Bilgisayar işletmeni	29.06.1968	2
Veri haz.kont.işletmeni	01.07.1968	2
Teknisyen	25.09.1968	2
Bilgisayar işletmeni	08.01.1968	6
Memur	02.10.1968	2
Memur	31.07.1969	3
Veri haz.kont.işletmeni	29.06.1969	2
Memur	24.11.1969	2
Memur	10.04.1969	6
Bilgisayar işletmeni	09.03.1969	4
Veri haz.kont.işletmeni	05.05.1969	2
Memur	07.05.1969	2
Memur	21.12.1969	2
Bilgisayar işletmeni	02.02.1969	6
Mühendis	01.02.1969	2
Teknisyen	13.03.1970	3
Daktilograf	13.09.1970	2
Sekreter	16.04.1970	2
Tekniker	21.11.1970	2
Veri haz.kont.işletmeni	25.07.1970	2
Veri haz.kont.işletmeni	28.11.1970	2
Bilgisayar işletmeni	10.04.1970	2

Memur	26.03.1970	11
Memur	21.04.1971	2
Memur	12.05.1971	2
Memur	17.05.1971	2
Memur	08.03.1971	2
Memur	10.09.1971	2
Memur	04.08.1971	2
Memur	15.09.1971	2
Bilgisayar işletmeni	14.04.1971	2
Veri haz.kont.işletmeni	30.11.1972	2
Memur	01.04.1972	2
Memur	15.07.1972	2
Memur	01.07.1972	2
Memur	01.07.1972	2
Memur	15.05.1972	2
Memur	13.02.1973	3
Memur	22.11.1973	2
Memur	15.03.1973	2
Memur	25.02.1973	2
Bilgisayar işletmeni	06.09.1973	2
Memur	27.07.1973	2
Memur	03.07.1973	2
Veri haz.kont.işletmeni	31.01.1973	2
Daktilograf	25.01.1974	2
Daktilograf	01.10.1974	2
Daktilograf	08.10.1974	2

Bilgisayar işletmeni	04.03.1974	2
Memur	15.05.1974	2
Memur	15.04.1974	2
Memur	26.01.1974	2
Memur	03.04.1974	2
Veri haz.kont.işletmeni	14.11.1974	2
Teknik ressam	05.03.1975	2
Veri haz.kont.işletmeni	19.05.1975	2
Bilgisayar işletmeni	17.01.1975	2
Teknisyen	23.01.1976	2

(45)

Çizelge'de Kocaeli Üniversitesi'nde idari kadroların dağılımına baktığımızda kadınların büyük çoğunluğunun çok genç yaştakilerinin oluşturduğunu, hizmet yıllarının ise buna paralel az olduğunu görebiliyoruz. Bunun yanısıra idari kadroda üst yönetim olarak bilinen Fakülte Sekreteri, Daire Başkanı, Yüksekokul ve Enstitü Sekreterleri kadrolarında hizmet yılının 10 yıl ve üzerinde olduğunu da inceleyebiliyoruz.

Kocaeli Üniversitesi 6 Fakülte, 8 Meslek Yüksekokulu ve 3 Enstitü'de, 3 kadro hariç, hepsinde üst idari yönetimi kadınlara vererek, bir yerde kadınlara olan güvenini, kadınların başarısından ne derece emin olduğunu ve nasıl, kadınların eğitim sayesinde yükselebileceği belirgin ise; eğitim kurumlarının da kadınlar sayesinde yükselip daha iyi bir konuma geleceği düşüncesini belirginleştirmiştir.

3.5- KADININ İÇİNDE YAŞADIĞI GENEL HUKUKSAL ÇERÇEVE

İnsanların kendilerini geliştirebilmeleri, sağlıklı ve mutlu yaşabilmeleri için iki temel gereksinimden söz edebiliriz. Bunlardan biri, çevre üzerinde belirli bir etkinlik, kontrol sağlama, diğeri ise çevre ile anlamlı ilişkiler kurma ve bütünleşme olarak özetlenebilir.

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, insanların bu temel ihtiyaçlarını cinsiyete göre ayırtmış; etkinlik ve kontrol işlevini çoğunlukla erkeğe, ilişkiler kurma ve bütünleşme işlevini ise çoğunlukla kadına yüklenmiştir.

Geleneksel aile düzeninde bu toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına uygun rollerden oluşan hiyerarşik bir yapı ortaya çıkmıştır. Buna göre erkekler aileyi geçindirmek ve korumakla, kadınlar ise evin, çocukların bakımı, insan ilişkilerinin düzenlenmesiyle yükümlü kılınmıştır. Dolayısıyla aile içinde ekonomik gücü temsil eden erkek belirleyici, kadınsa düzenleyici bir roledir. Halen yürürlükte olduğu şekliyle Türk Medeni Kanunu aileyi bu çerçevede erkek yönetiminde bir sistem olarak betimlemektedir. (46)

Milletlerarası toplumda çeşitli sözleşmeler ve belgeler ışığında kadına baktığımızda, onun bir yandan insan olarak bir yandan da kadın olarak korunduğunu görüyoruz.

Örneğin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa Topluluğu içinde ve dışında (Avrupa Konseyine üye bir devlette yaşıyor olma koşulu ile) yaşayan herkesi milliyet yada bulunduğu ülkede kalış süresi ne olursa olsun koruyor, ama azınlık haklarından yada özel olarak cinsiyet ayırımından söz etmiyor.

Kadınlar için özel ve çok önemli olan sözleşme ise 1979 tarihli ve 1981'de yürürlüğe giren "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi" dir.(47)

(46) Olcay İMAMOĞLU, Değişen Dünyada Değişen Aile İçi Roller, İstanbul: Kadın Araştırmaları Dergisi, İÜ, Kadın Sorunları ve Araştırma Merkezi, 1993, s.58.

(47) Esin ÖRÜCÜ, Yurtdışındaki Türk Kadınlarının Hakları ve Hukuksal Konumları, İstanbul: İÜ, Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Kadın Araştırmaları Dergisi, 1994, s.14.

Bu belge, insan onuruna ve kişi olarak insanın değerine, erkeklerle kadınların eşit haklarına duyulan inancı vurgulayarak, taraf devletleri ulusal yasa ve politikalarında kadınlara ve erkeklere eşit davranmayı güvence altına alacak yasal ve uygulamaya yönelik önlemler geliştirmeye davet etmektedir. Kadınların yaşamın her alanında eşit işlem görmeleri için uluslararası ölçütler koymakta böylece bir Uluslararası Kadın Hakları Bildirisi sunmanın yanısıra, taraf devletlere de bu hakları güvence altına alabilecekleri eylemleri için bir gündem geliştirmiş bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti, bu önemli sözleşmeye taraf olan devletler arasına 20.12.1985 tarihinde katılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden geçirilerek yasalaştırılan Sözleşme, 14 Ekim 1985 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Erkeklerle kadınlar arasında tam bir eşitliğin gerçekleşmesi için, kadınlarla erkeklerin toplumdaki geleneksel rollerinde bir değişiklik gereğinin bilincine vararak, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Bildirisinde yer alan ilkeleri uygulamaya, bu amaçla ayrımcılığın her tür ve görüntüsünün ortadan kaldırılması için gerekli önlemleri almaya kararlı olarak, bir çok hususta anlaşmışlardır.

Çalışma yaşamı ile ilgili olarak madde 11'i inceleyelim.

Madde 11

1- Taraf devletler çalışma alanında kadınlara karşı ayrımı önlemek ve kadın erkek eşitliği temeline dayanarak eşit haklar sağlamak için, özellikle aşağıda belirtilen konularda bütün uygun önlemleri alacaklardır.

- a) Bütün insanların vazgeçilmez hakkı olan çalışma hakkı,
- b) Çalışma alanında eşit seçim kriterleri uygulanması da dahil erkeklerle eşit çalışma olanaklarına sahip olma hakkı,
- c) Özgürce meslek ve iş seçme hakkı, terfi, iş güvenliği, hizmetin tüm koşul ve yararlarından yararlanma hakkı, çıraklık, ileriki mesleki eğitim ve bilgi yenileme eğitimi dahil mesleki eğitim ve mükerrer eğitim görme hakkı,
- d) Sosyal yardımlar dahil, eşit ücret hakkı, eşdeğerdeki işte ve işin cinsinin değerlendirilmesinde eşit işlem görme hakkı,

- e) Ücretli izinle birlikte, özellikle emeklilik, işsizlik, hastalık, sakatlık, yaşlılık ve diğer çalışmama durumlarında sosyal güvenlik hakkı,
- f) Güvenli koşullar içinde çalışma hakkı, sağlığın, bu arada doğurganlığın koruma hakkı,

2- Evlilik ve analık nedeniyle kadınlara karşı ayrımcılığı önlemek ve etkin çalışma hakkını sağlamak amacıyla taraf devletler uygun önlemleri alacaklardır.

- a) Hamilelik ve analık izni nedeniyle veya evliliğe bağlı olarak işten çıkarma ayırımını yasaklamak, bu ayırımı yapanları cezalandırmak,
- b) Önceki iş, kıdem ve sosyal haklar yitilmeksizin, ücretli olarak analık izni veya benzeri sosyal içerikli tazminatlar vermek,
- c) Özellikle çocuk bakımevleri ağının kurulması ve geliştirilmesi yoluyla anne ve babanın aile yükümlülüklerini, görev sorumlulukları ve kamu yaşamına katılma ile birleştirmeyi olanaklı kılan destekleyici sosyal hizmetlerin sağlanmasını teşvik etmek,
- d) Hamilelik süresince zararlı olduğu kanıtlanan işlerde kadınlara özel koruma sağlamak. (48)

Sözleşmenin imza edilmesi ile birlikte ulusal mekanizmaların oluşumu süreci başlamıştır. Böylece kadın politikası gündemi yeni bir boyut kazanmıştır. Türkiye'de kadın sorunları ile ilgili olarak ulusal mekanizmaların kurulması yönünde çok önemli üç gelişme gerçekleştirilmiştir.

(48) Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, İstanbul: İÜ, Kadın Sorunları Araştırma Ve

Uygulama Merkezi Yayını, No: 1, 1990, s.1, 3, 7, 8.

1-1989 yılında AİLE ARAŞTIRMA KURUMU kurulmuştur.

2-1990 yılında KADININ STATÜSÜ VE SORUNLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ kurulmuştur.

3-1991 yılında Devlet Bakanlarımızdan biri Kadın Sorunları ile ilgili olarak görevlendirilmiştir.

Kadın Sorunları ile ilgili Devlet Bakanlığımız en üst düzeyde genel politikaların makro hedeflerin belirlenmesi ve bu alandaki çalışmaların koordine içinde yapılması işlevini yüklenmiştir. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü ise girişimci kadınların çalışma yaşamında karşılaştıkları problemlerin çözümüne yardımcı olmak, girişimciliği teşvik etmek, yasal ve idari düzenlemeler ile ilgili çalışmalar yapmak, kadının işveren olarak faaliyette bulunmasına öncülük etme fonksiyonunu üstlenmektedir.

Son yıllarda ortaya çıkan hızlı teknolojik gelişmeler özellikle de iletişim sistemlerindeki radikal değişiklikler ve çalışan kadın imajının daha çok kabul görmeye başlaması dünyada kadınların yeni iş alanlarında fırsatlar yakalayabilmelerini kolaylaştırmıştır. Ancak, tüm bu gelişmelere rağmen birçok OECD ülkesinde erkeklerin sahip olduğu işyeri sayısı kadınlara oranla daha yüksektir. Tarım işleri dışında kalan sivil işlerde kadınların sahip olduğu işlerin yüzdesi toplamın sadece % 25'idir. İşyeri sahibi kadınların en büyük oranda rastlandığı yerler Kanada ve A.B.D iken en düşük olarak Yunanistan görülmektedir. Türkiye'de ise 1990 yılı verilerine göre toplam işgücünün % 34'ünü kadınlar oluşturmaktadır. (49)

Avrupa Topluluğu içerisinde çalışan kadın sayısı elliiki milyondur. Avrupa Topluluk üyesi devletlerden birinde yaşayan kadın, çifte vatandaşlık sahibi ise ya da bir üye devlet vatandaşı ile evliyse (ki bu çifte vatandaşlık bir Türk yada topluluk üyesi devlet vatandaşı bir yabancı olabilir), veya kendisi ya da eşi işçi ise Avrupa Topluluk Hukuku'nun sağladığı tüm haklardan yararlanabilmektedir.

(49) Suat YALKIN, Türkiye Esnaf-Sanatkar ve Küçük İşletmeler Kesimi ve Örgütlenmesi, Kadını Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli, Ankara: Devlet Bakanlığı Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 1993, s.110, 111.

Avrupa Topluluğu çerçevesi içerisinde eşitlik ilkesinin sonucu olarak sadece kadınlar için yararlar sağlayan haklar sınırlıdır. Alman yasalarının tanıdığı iki tip izinden birincisi Schutzfrist, doğumdan itibaren sekiz haftalık mecburi izin (ücretin tam olarak ödendiği devre), yalnız analara mahsus ve özellikle kadınları korumayı amaçlıyor. Gebeliğe ve analığa ilişkin özel koruma yasaları erkelere oranla dezavantajda olan kadına bu yolla eşitliğin iade edilmesi anlamını taşıyor. İkinci tip ihtiyari izin, Mutterschaftsurlaub, kadının doğumdan dokuz ay önce o işte çalışıyor olması şartı ile çocuk altı aylık olana kadar ödenen günde 25 DM'lık yardımla birlikte verilen iznin, neden babaya verilmediği konusu tartışmalara yol açmıştır. 1986 yılında Almanya'da Bunderserziehungsgesetz (çocuk yetiştirme yardımları ve izni) adlı, cinsiyete bağlı olmayan analık ve hamilelik izni yerine 12 aya kadar analara, babalara, evlat edinenlere, üvey ebeveyn ve bakıcılara bir izin hakkı tanınmıştır.

Eşit davranma ve analık haklarının nasıl bağdaştırılacağı konusu Toplum Hukuku'nda yeni ele alınan bir konu olmakla birlikte Amerika'da uzun zamandır tartışılan konulardandır. Kadınlar, özellikle, işsizlik yardımı, gebelik ve analık izinleri ve yardımları konusunda önemli sorunlarla karşılaşmışlardır. Bunların özel hak statüsünde görülmesi, gerçek hakların erkelere ait olduğu ve çalışma yerinde kadının bir istisna teşkil ettiği görüşünü yansıtmaktadır. Gereken, her cinsin kendine özgü hakları olabileceğini, "normal" ya da "olağan" diye bir durumun bulunmadığını kabul etmektir, diyenler de vardır. Bu, ancak, toplum haklar yerine sorumluluklardan söz ederse mümkün olabilir. Amerika'da pozitif haklardan söz etmek kolay olmayabilir, ama Avrupa açısından, sosyal refah devleti kavramı kapsamında, bunun düşünülmesi daha kolaydır. Özellikle bugün tartışılan Sosyal Avrupa Modelinde bu konularda Devletlerin sorumluluğu kabul edilmektedir.

Avrupa Topluluğu 1991-1995 Üçüncü Orta Vadeli Eylem Programı döneminde bulunmaktayken 21 Mayıs 1991 tarih ve 91/c 142/01 sayılı konsey kararıyla doğan bu eylem programının doğal sonucu, üye devletlere yönelik olması nedeniyle, o ülkelerde yaşayan tüm kadınların yaşam standartlarında ve haklarında bir düzeltme yaratmıştır. Bu nedenle Çalışan Türk Kadını için de bu iyi bir olanak kaynağı olmuştur. Genelde programın üç amacı vardı:

1-Hukukun uygulanması : Hukuksal usüllerin uygulanmasını temin; eşit işe ve eşit değerli işe eşit ücret formülünün ve “dolaylı ayırım” kavramının anlaşılmasını sağlamak,

2-Kadını iş piyasasına entegre etmek: Kadının katılımını arttırmak; eğitim, meslek eğitimi ve pozitif eylem yolu ile olanakları arttırmak; aile sorumluluğu ile iş yaşamını ahenkleştirecek tedbirlerin alınmasını teşvik etmek ve kadının iş yaşamına girmesini engelleyen barajları azaltmak (NON adlı topluluk girişimi),

3-Kadının toplumdaki statüsünü düzeltmek: Tutumların değişmesi ve bunun kalıcı olması uyanıklık yaratma girişimlerini gerektiriyor. Bu nedenle, eşitlik konusunda bilgi yaymak; kadınlar hakkında pozitif bir imaj yaratan programlar yapmak, kadının media’da çalışmasını sağlamak; ekonomik ve sosyal yaşamda kadının karar verme sürecine katılmasını sağlamak.

Ayrıca kadınların kooperatif kurup küçük iş sahasına girmesi destekleniyor ve ek olarak da çocuk bakımı olanaklarının artırılması ve teknik yardım yoluna gidilecektir. Topluluk ağlarından (network) biri olan IRIS (eşit fırsat için) bu yönde de çalışacaktır. Üye devletlerde var olan olanaklar hakkında bilgi yayılması da sağlanacaktır. (50)

Bugün insan hakları kavramının uluslararası belgelerde kazandığı içerik ve hukuksal güç, kadın haklarının savunulmasında hareket noktasını oluşturmaktadır. İnsan haklarının temel taşı olan “eşitlik” ve “ayırımcılık yasağı” doğal olarak kadın ve erkek arasındaki eşitliği ve ayırımcılık yapılmamasını kapsamaktadır. Uluslararası insan hakları, cinslerin eşit haklardan yararlanmalarının hukuksal gerekçesidir. (51)

(50) Esin ÖRÜCÜ, s.15, 25, 26, 27.

(51) Aysel ÇELİKEL. *Aile Hukukunda Kadının Konumu*. Kadın Araştırmaları Dergisi, Sayı:1, İstanbul: İÜ Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, 1993, s.78, 79.

3.6- TÜRKİYE'DE KARAR ALMA MEKANİZMALARI VE GÜÇ PAYLAŞIMINDA KADIN

1930'lu yılların başından itibaren Türkiye'de kadın, erkeklerle birlikte erkek toplumca belirlenmiş siyasal yaşamın içinde yer almaktadır. 1934 yılında Türk Kadınına tanınan seçme ve seçilme hakkıysa, zamanına göre ilerici bir yaklaşımı simgelemektedir. 1935 Genel seçiminden itibaren de ilk Türk kadın milletvekilleri Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde erkek milletvekillerinin yanında görev yapmaya yönelmişlerdir. (52)

1935 yılının şubat ayında yapılan ilk seçimlerde 18 kadın milletvekili parlamentoya girmiş ve parlamentodaki kadın milletvekili sayısı, bugüne dek hiçbir zaman bu büyüklüğe erişememiştir. Bugün T.B.M.M'deki kadın milletvekili sayısı 8'dir ve bu da toplam milletvekili sayısının %1.8'i dolaylarında bulunmaktadır. Bu oluş ise Türk kadınının kendisine verilen siyasal haklarını hemen hemen hiç kullanmadığı yada bu hakların kendisine hiç kullandırılmadığı anlamına gelmektedir.

Türkiye'de kadının siyasal yaşama katılımının -kadın bir Başbakanı olsa bile yok denecek kadar az olmasının yanısıra sosyal ve kültürel yaşama da katılımı son derece düşüktür. Kadınların bugün % 98'i ne bir siyasi partiye ne de bir derneğe üyedirler. Yalnız bir siyasi partiye üye olan kadın oranı % 1.4, yalnız bir derneğe üye olan kadın oranı % 0.8(2), sendikalı kadın oranı ise % 8 dolaylarında bulunmaktadır. Bu oluş, Türkiye'de kadınların örgütlenmelerinin yetersizliğinin, kadınların örgütlenme konusundaki duyarsızlığının açık göstergesidir.

Türkiye'de kadının çalışma yaşamına katılması, yani işgücüne katılım oranı gerçekte çok düşüktür.

Sayısal verilerde yaklaşık % 33 gibi yüksek bir oranda gözükken kadın işgücü katılım oranını yapay olarak yükselten faktör, tarım kesiminde ücretsiz aile işçisi olarak bulunan ve genelde hertürlü sosyal güvenceden yoksun olan kırsal kesim kadınının faaliyetleridir.

(52) Oya TOKGÖZ, *Siyasal Reklamlarda Kadın Söylemi ve Kadın İmgeleri*, Örnek Olay Olarak 1987 ve 1991 Genel Seçimleri, Türkiye'de Kadın Olmak, İstanbul: İ.Ü., Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, 1994, s.55.

Başka bir deyiş ile, bugün Türkiye'de istihdam edilen kadınlardan %72'si tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi konumunda çalışmakta ve bu sektörde çalışan her 1000 kadından yalnızca 4'ü sosyal güvenlik kapsamında bulunmaktadır.

Geri kalan % 28 oranındaki kadın işgücü ise hizmetler ve sanayi (İmalat sanayii) sektöründe istihdam edilmektedirler. Öte yandan, 6 milyonun üzerinde bir büyüklükte bulunan kadın işgücünün % 65.12'si çalışmasının parasal bir karşılığını almadan tarım sektöründe faaliyet gösterirken, %13.07'si işveren konumunda bulunmaktadır.

Kentsel kesimde çalışan kadın için rol çatışması geçerliliğini hemen hemen hiç azaltmadan sürdürmektedir. Bir yandan geleneksel değer yargıları (iyi anne, iyi eş), öte yandan çalışma hayatının gerektirdiği sorumlulukları yerine getirebilme çabası, çalışan kadını sürekli aile sorumlulukları ve çalışma hayatı arasındaki dengeyi kurma gücünü içinde bırakmaktadır.

Özellikle dev boyutu ile çocuk bakımı sorununun bir türlü çözüme kavuşturulamaması ve paylaşımcı aile modelinin işlerlik kazanmayışı kadının yönetici kadrolara, yani karar mekanizmalarına gelemeyişinde en önemli etken olurken, kadın nüfusun eğitim yetersizliği de, ne yazık ki güncelliğini korumaktadır.

- Bugünün Türkiye'sinde 8 milyon kadın okuma-yazma bilmemektedir.
- Yönetim kadrosunda her 100 erkeğe karşılık 3 kadın bulunmaktadır.
- İşveren konumundaki 100 erkeğe karşılık 2 kadın vardır.
- Sendikaların yönetim kadrolarında genelde kadın yöneticiye rastlanmamaktadır.
- Öğretim üyelerinin % 33'ü kadın olmasına karşılık, mevcut 57 üniversitede kadın rektör denecek kadar azdır.
- İlk ve Ortaöğretimde okul müdürleri çoğunlukla erkektir.
- Orduda kadın subay vardır, ancak yönetim kadrolarında kadına rastlanmamaktadır.

- Adalet mekanizmasında kadın hakim ve savcı bulunmakla birlikte il savcısı olan kadın yoktur.
- Kadın polislerin varlığına karşın, il emniyet müdürü olan kadına rastlanmamaktadır.

Bu örnekleri çok fazla arttırmak mümkündür, ancak bulunacak örneklerin hepsi de kadının konumunun toplumda olması gerekenin ne kadar altında bulunduğunu açıkça gözler önüne serecektir. (53)

Karar mekanizmalarında ve güç paylaşımında kadınların elverişsiz konumu evrensel bir özelliktir. Türkiye özelinde kadınların kararlara katılımları konusu; siyasal kurumlar, kamu yönetimi, özel sektör, mesleki kuruluşlar ve akademik yaşam çerçevesinde ele alınacaktır.

3.6.1- Siyasal Kurumlara Katılım: Siyasal karar mekanizmaları kadınların çok sınırlı sayıda temsil edildikleri alan olarak göze çarpmaktadır. Oysa kadınların bu alanda yer alması hem demokrasinin hem de kadın-erkek eşitliğinin gerçekleştirilmesinin bir gereğidir.

a)Parlamento :Türkiye’de kadınlara seçme seçilme hakları yerel düzeyde 1930, ulusal düzeyde 1934 yılında tanınmıştı. Tek partili dönemde parlamento düzeyinde kadın katılımı, Türkiye’nin bağımsız, modern bir ulus-devlet kurma çabaları çerçevesinde önemsenmiş ve bu bağlamda konuya sembolik bir anlam da verilmiştir. Örneğin; örtülü bir kota sisteminin uygulandığı 1935 seçimlerinde parlamentoya giren 395 milletvekilinin % 4,6’sı kadındır. 1946’da çok partili rejime geçişle birlikte parlamentoda kadın milletvekili oranı % 2’ye inmiştir.Son yirmi yılın seçim sonuçlarına bakıldığında ise, 1973’de 450 milletvekilinin % 1.3’ünün; 1983’de 400 milletvekilinin % 3,01’inin; 1991 seçimlerinde ise 450 milletvekilinin % 1,8’inin kadın olduğu görülmektedir.

b)Hükümet: Kadınların seçme ve seçilme haklarını kazanmalarından bu yana, hükümette yer alan kadın sayısı son derece sınırlı kalmıştır. 1935 yılından günümüze kadar yalnızca 5 kadın, farklı hükümetlerde 10 kez bakanlık görevi üstlenmiştir. Kadınların ilk kez yer aldığı hükümetler, 1971-1973 olağanüstü döneminin partilerüstü hükümetleridir. Bu hükümetlerde bir kadın Kültür Bakanlığı, diğeri ise Sağlık ve Devlet Bakanlığı görevini yapmışlardır. Parlamento içinden bir kadın milletvekili ise ancak 1987 seçimlerinden sonra hükümette yer alabilmiştir. 1991 yılına kadar kurulan üç kabinede bir kadın milletvekili iki kez Çalışma ve Sosyal Güvenlik, bir kez de Devlet Bakanlığı görevini üstlenmiştir.

1991 yılında kurulan birinci Doğruyol Partisi-Sosyal Demokrat Halkçı Parti koalisyon hükümetinde iki kadına devlet bakanı olarak görev verilmiştir.

1993 yılında, Türkiye’de ilk kez bir kadın başbakan iş başına gelmiştir.

c) Yerel Yönetimler: Yerel yönetim meclislerinde de kadınların temsil edilme oranları sınırlıdır. 1984 yılında 2202 il genel meclisi üyesinin % 0.3’ü kadın iken, 1989 yılında 2653 il genel meclisi üyesinin % 0.8’i kadınlardan oluşmuştur. 1994 yılında belediye başkanlarının % 0.4’ü kadınlar tarafından alınmıştır. 1994 yerel seçimlerinde 3018 il genel meclis temsilcisi arasında kadınların temsil oranı % 0.89’dur.Öte yandan, 1984 yılında seçilen belediye başkanları arasında hiç kadın bulunmazken, 1989 yılında belediye başkanlıklarının % 0.2’si kadındır. Mart 1994’te yapılan son yerel seçimlerde belediye başkanlıklarının % 0.4’ünü, il meclislerinin % 0.9’unu kadınlar kazanmışlardır.

d)Siyasi Partiler: 1980’den önce, kadınların siyasal partilerde “kadın kolları” biçiminde örgütlenebilmeleri olanaklıydı. 1980 Askeri darbesi sonucunda yürürlüğe giren 1982 Anayasası “ kadın kolları” kurulmasını yasaklamıştır. Ancak, hemen tüm partilerde gönüllü olarak çalışan “kadın komisyonları” oluşturulmuştur.

1990 yılında, Sosyal Demokrat Halkçı Partinin, ilçe, il, merkez karar ve yönetim organlarında, kadınlara % 25’lik bir kota uygulamasına geçmesi, kadınlar açısından önemli bir gelişmedir.

3.6.2-Kamu Yönetimine Katılım: Türkiye'de Kamu Sektörü, son derece nitelikli bir kadın kesimini bünyesinde barındırmaktadır. Yüksek eğitim görmüş kadınların başlıca çalışma alanı kamu yönetimidir. Buna karşılık, kamu yönetimi karar mekanizmalarında da kadınların sayısı çok azdır.

a) Genel Yönetim: Kadının çalışma yaşamına ilişkin araştırmalar, kadınların sayısal açıdan en çok genel yönetimde yoğunlaştıklarını göstermektedir. Kadın görevlilere ilişkin veriler, 1938-1990 yılları arasında kadın memurların sayısında yaklaşık 26.5 artış olduğunu göstermektedir. Bu artış, aynı dönemde erkekler için 6.3 kattır. Öte yandan, kadınların genel yönetim görevlileri arasındaki oranları, 1980'de % 24; 1986'da % 26.7; 1990'da % 30.4'dür.

Genel yönetimde çalışan kadınların % 51.2'sinin eğitim, % 30'unun genel idare, % 6'sının da sağlık hizmetlerinde yer aldığı görülmektedir. Bu üç alanda toplanan kadınlar genel yönetimde çalışan kadınların % 87'sini oluşturmaktadır. Kadınların bu hizmet alanlarında yoğunlaşmaları 1976 yılından bu yana artarak sürmektedir. Bunun yanı sıra, avukatlık hizmetlerindeki görevlilerin de çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Doktorluk, yargıçlık ve mühendislik gibi uğraşlarda ise katılım oranları, erkeklerinkinden düşük olmakla birlikte, gelişmiş ülkelerdeki oranların üzerindedir.

Kadınların yoğun bir biçimde çalıştıkları bakanlıklara ilişkin veriler, bu konuya ışık tutacak niteliktedir. Milli Eğitim Bakanlığı'nda yüksek yöneticiler arasında kadınların oranı % 11.5, Sağlık Bakanlığı'nda % 18'dir. Eldeki veriler, kadınların teknik nitelikli kuruluşlarda yüksek yönetim konumlarına ulaştıklarını göstermektedir. Örneğin; 1992 verilerine göre Turizm Bakanlığı % 32 gibi bir oranla kadınların en yüksek oranda yöneticilik yaptıkları bir bakanlıktır. Ancak, bu bakanlıkta da kadınlar daha ziyade destek nitelikli alanlarda yoğunlaşmaktadır.

EK 2'deki Tablolarda bazı bakanlıklarda yönetici konumlarındaki kadın ve erkeklerin dağılımları gösterilmektedir.

b)Yerel Yönetimler: Yerel yönetimlerde çalışan memurlar arasında kadınların oranı 1982'de % 11.8, 1986'da % 13.8, 1990'da ise % 18'dir. Memur konumundaki kadınların sayısında oransal bir artma olmakla birlikte, daha yüksek gelir getiren işçi konumundaki çalışan kadın oranınının toplam içinde % 1'lik bir düzeyde kalması dikkat çekicidir.

1990 yılında büyük kent belediyelerinde kadın yöneticilerin oranı % 10 ile % 19 arasında değişirken, en yüksek oranlara % 19.7 ile Ankara, % 19.3 ile İstanbul ve % 15.4 ile İzmir gibi büyük kentlerde ulaşılmıştır.

c)Yurtdışı Görevleri : Kamu kuruluşları yurtdışı örgütlerinde çalışanlar arasında kadınların oranı 1980'de % 11.8, 1986'da % 11, 1990'da % 15.1'dir. Dışişleri Bakanlığı tarafından ilk kadın büyükelçi 1985 yılında atanmıştır. 1994 yılına ait verilere göre meslek memurlarının % 15.4'ü, büyükelçilerin % 2.5'i kadındır. Ayrıca dış işlerinde görev yapan daire başkanı ve genel müdür düzeyindeki kadın oranı da % 12'dir.

3.6.3-Özel Sektörde Yönetime Katılım: İşteki durumuna göre yapılan ayırmada 1993 yılında özel sektördeki kadınların % 7'sinin kendi hesabına, % 0.46'sının ise işveren olarak çalıştıkları gözlenmiştir. Girişimci kadınların öncelikle yöneldikleri sektörler hizmet, imalat ve ticarettir. Özel sektörde özellikle finans ve bankacılık kurumlarında çok ve son yıllarda giderek artan sayılarda kadın yöneticinin varlığı da bir gerçektir.

3.6.4-Mesleki Kuruluşlar: Türkiye'de profesyonel mesleklerde çalışan kadınlar özellikle eczacı, hekim, diş hekimi ve avukatlık mesleklerinde yoğunlaşmaktadırlar. 1990'da bu kadınların Meslek Odaları Yönetim Kurullarında görev alma oranları ise, eczacılar için % 20.1, hekimler için % 5.6, diş hekimleri için % 8.8, avukatlar için %7.4 olarak saptanmıştır.

3.6.5-Akademik Kuruluşlarda Yönetime Katılım: 1991-1992 öğrenim yılındaki akademik kurumlarında kadın oranı % 32 olduğu halde, kadınların buradaki yönetici kadrolarda son derece düşük düzeyde temsil edildikleri görülmektedir. Üniversite tarihinde bugüne kadar biri seçimle gelmiş, biri de atanmış iki kadın Rektörün görev yapmış olması, bugün mevcut 57 üniversitede ancak bir tek kadın rektör bulunması değinilmesi gereken olumsuzluklardandır. 1989-1990 öğretim yılında mevcut olan 29 üniversitedeki 201 fakülte dekanının ancak % 3'ü kadındır.(54)

Türkiye'de İstatistiklerle Kadın EK 3'de incelenebilir.

(54) Türkiye'de Kadının Durumu, Dördüncü Dünya Kadınlar Konferansı Türkiye Ulusal Raporu, Mayıs 1994. Ankara:

Devlet Bakanlığı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, s.4, 5, 6, 7, 8, 9.

3.7- KADINLARIN ÇALIŞMA YAŞAMINDA KARŞILAŞTIKLARI ZORLUKLAR VE TÜRKİYE'DEKİ DURUM

Kadınların giderek daha çok sayıda ücretli çalışanlar arasına katılması olumlu ve olumsuz yönleriyle bir çok tartışma ve yoruma yol açmaktadır. Bir yandan bu tür çalışmanın kadına sağladığı yararlar tartışılırken, öte yandan çalışma yaşamında karşılaştığı sorunlar ve eşitsizlikler gündeme gelmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde her alanda olduğu gibi istihdam alanında da kadın-erkek eşitsizliğinin giderilmesi yönündeki duyarlılık ve çabalar, kadınlara yönelik istihdam politikaları gayet iyi bilinmektedir. Ancak yine de kadının ev dışında ve ücretli çalışması, erkekten farklı olarak önemli toplumsal değişiklikler gerektirdiğinden çelişkilerde doğmaktadır. Bir yandan eğitilen, çalışma ve toplum yaşamına katılan kadın bilinçlenerek her toplumda varolan kadın-erkek eşitsizliğini açıkça göstermekte ve kendinden yana değişiklik istemektedir. Öte yandan bu alandaki eşitlik istemlerinin ve kadının çalışmasının, kadınlık ve annelik gibi geleneksel rolleri açısından hem kadın için hem de toplum için çelişkiler yarattığı görülmektedir.

Geleneksel ideoloji, " kadın için aile ve çocuğun herşeyden önce olduğunu" kuşaktan kuşağa aktarır. Bu nedenle, çalışma yaşamında erkeğe özgü ve kadına özgü olarak nitelenen işler, geleneksel olarak belirlenmiştir. İşleri toplumsal cinsiyet açısından kategorilere ayıran bu anlayış kadını toplumsal üretime "ev kadınlığı" statüsünü koruyarak ve ancak kadın emeğini gerektiren zorunlu durumlarda dahil eder.

Kadınlar, bu yüzden daha çok hizmetler sektöründe, sağlık, eğitim, tekstil, gıda vb. alanlarda kitlesel bir biçimde çalışırlar. Eşit işe eşit ücret yasalarına rağmen ücretleri erkeklerinkinden daha düşüktür. Ekonomik bunalım dönemlerinde ya öncelikle işten çıkarılırlar, yada part-time olarak çalışmaya yönlendirilirler. Karar alıcı, yönetici, örgütleyici konumlara çok az sayıda ve çok zor gelebilirler. Evlilik ve çocuk bakımı gibi nedenlerle işi aksatma veya bırakma olasılıkları oldukça yüksektir.

Bütün bunlara rağmen, kadınlar dünya çapında toplam işgücü içinde yükün üçte ikisini üstlenirler; dünyanın toplam gıdasının yüzde ellisini üretirler; ama dünya gelirinden ancak onda bir oranında pay alıp dünyadaki tüm mal varlığının yalnızca yüzde birine sahip olabilirler. Kadınların doğrudan katkıları, bir ülkenin ekonomisini büyük ölçüde etkiler. Kadın çalışma yaşamına büyük ölçüde girdiği zaman, ülkenin ulusal geliri ve yaşam düzeyi yükselir.

Türkiye, geleneksel alt yapının çok yavaş değiştiği, kadınların büyük çoğunluğunun ailede, toplumda ve ekonomide erkek egemen kurumlara koşullanmış olduğu, pek çok geleneksel, hukuksal zorlukla ve ayrımcılıkla karşılaştığı, gelişmekte olan genç bir ülkedir. Bu ülkede kadınlar, dünyanın her tarafında olduğu gibi, ancak, eğitim düzeylerini yükselttikleri zaman, erkek egemen iş dünyasında kendilerine yer açabilirler.

Kadınların ekonomik bağımsızlıklarını elde edememelerinin ilk ve temel nedeni olarak eğitimsizlik çıkıyor karşımıza. İkinci temel nedeniyse, yine geleneksel ideolojiyle yakından bağlantılı, toplumda "Aile reisinin erkek olduğu" ve erkeğin aileyi geçindirdiği düşünülüşünden, işe alınmalarda erkeklere öncelik tanınmaktadır.

Ekonomik baskılar rol oynadığı için çalışan kadın sayısının giderek artması, kentleşen nüfus oranıyla bağlantılıdır. Kentleşmeyle birlikte ücretli işçilik bir ölçüde önem kazanmış bulunuyor ama 12 yaşın üzerindeki grupta 7.5 milyon kadının 6.2 milyonu hala ev kadını statüsündedir. Yeterli eğitimleri ve bir meslekleri olmayan bu kadınların bağımsız kişilik ve kimlik ve sonuçta da ekonomik güç kazanmaları olanaksızlaşıyor.

Ülkemizde kadınlar, görünür olmaya ve daha önce bulamadıkları alanlarda kendilerini göstermeye Cumhuriyet devriminin açtığı olanakla kavuşmuşlardır. Özellikle, 1970'li yıllardan sonra, geleneksel olarak "erkeğe özgü" diye nitelendirilen pek çok işte örneğin, girişimci yöneticilik (giyim sanayiinde), turizmciilik, tezgahçılık, garsonluk, işportacılık, reklamcılık, bankacılık, sigortacılık, bankerlik vb. alanlarda yer almışlardır.

Bu örneklerle, Türkiye'de kadınların çalışma yaşamına sorunsuz girdiğini söylemek istenmemektedir. Bu tür sorunlar Avrupa ülkelerinde de yaşanmış ve yaşanmaktadır.

Nitekim uluslararası çalışma örgütü (ILO) yayınladığı son raporda (1992), "En iyi meslek ev kadınlığıdır, öğütleriyle yığınla işi yüklenen kadınların bulaşık, temizlik, ütü, yemek, çamaşır, evi toplama, çocukları giydirmek, derslerinde

yardımcı olmak gibi bir dizi ev uğraşısının sonrasında koşturdukları iş yerinde karşı cinse oranla daha düşük ücret almalarının evrensel bir eşitsizlik olduğu” nu vurguluyor. (55)

3.8. KADINLARA YÖNELİK YAPILAN VE YAPILMAKTA OLAN ULUSLARARASI DÜZEYDE ÇALIŞMALAR VE SOSYAL HİZMETLER

1975 yılının Birleşmiş Milletler Teşkilatı tarafından Dünya Kadınlar Yılı olarak ilan edilmesiyle birlikte, Devlet Planlama Teşkilatı konu ile ilgili Meksika Konferansı'nın saptadığı Dünya Eylem Planı çerçevesinde sorumlu kuruluş olarak ilgilenmeye başlamıştır. Örneğin; Birleşmiş Milletler teşkilatı, Avrupa Konseyi, OECD gibi uluslararası kuruluşların konuyla ilgili tüm konferans ve toplantılarına kadın konusunda sorumlu uzmanları ve başkanlarıyla katılmış ve alınan kararlar sosyal planlama sektörleri çerçevesinde uygulayıcı kuruluşlara aktarılmıştır. (56)

Avrupa Meslek Eğitimi Geliştirme Merkezi (CEDEFOP) nin faaliyet amacı, konu ile ilgilenen kurum ve uzmanlara danışmanlık etmektir.

CEDEFOP, 1976 yılında faaliyete geçmiştir. Kuruluşundan başlayarak öncelik verdiği ilk konu, rehberlik ve kadınların meslek eğitimleri olmuştur. konu ile ilgili olarak merkez ilk kez 1977 yılının eylül ayında “Fırsat Eşitliği ve Meslek Eğitimi” başlıklı bir konferans düzenlemiştir. Konferansa Avrupa Birliği'ne üye tüm ülkeler katılmıştır ve hemen hepsi öncelikle, istihdam edilen kadın sayısının düşüşüyle ilgili kaygılarını dile getirmişlerdir. Bu ortak görüş sonucu konferansa katılanlar, iş piyasalarında kadına ve erkeğe eşit fırsatlar tanınması amacıyla yasalarda yeni düzenlemeler yapılmasını ve CEDEFOP'un bu amaca uygun bir faaliyet programı geliştirmesini istemişlerdir.

Alınan karar üzerine merkez, tüm üye ülkelerde uygulanmak üzere pilot proje çalışmalarını başlatmıştır. Finansmanı Avrupa Sosyal Fonu tarafından sağlanan bu projelerin amacı, kadınların geleneksel olarak çalıştırılmadıkları işlere girmelerini sağlamak ve kadınlara yönelik iş seçeneklerini arttırmaktır.

(55) Prof.Dr.Necia ARAT, s.47,48, 49, 51, 52.

(56) Gül AYKOR, Uluslararası Düzeyde Kadın Sorunu ve Türkiye, Türkiye'de Kadın Olmak, Kadın Sorunlarını Araştırma Uygulama Merkezi Yayını, İstanbul:, 1994, s.142.

Çalışmanın sonuçlarını içeren raporlar üye ülkelerde yayımlandıktan sonra, bu raporların birleşiminden oluşan özet metin, 1980 yılında merkez tarafından altı ayrı dilde hazırlanarak dağıtıldı. Merkezce yayınlanan metinde, sürdürülmekte olan uygulamaların değiştirilmesi ve kadınların meslek eğitim programlarında yeni uygulamaların yer alması gereği savunulmuştur. CEDEFOP, 1978 yılında, "Kadınların eğitimi, iş piyasasında kadınlara yönelik terfi ve istihdam politikası" konularını işleyen bir çalışma başlatmıştır. Çalışma amacı, iş piyasasında kadınlara fırsat eşitliği ve terfi imkanı sağlayacak programlar oluşturmaktır. Bu amaçla, Avrupa Birliği'ne üye dokuz ülkede (Belçika, Danimarka, Almanya, Fransa, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, İngiltere) çalışmalar yapılmıştır.

1985 yılından bu yana, Devlet Planlama Teşkilatı gerek uluslararası kararlar, gerekse yapılan araştırmalar ve çalışmalar çerçevesinde doğrudan doğruya kadınlarla ilgili bir sektörün oluşturulması kararını almıştır. Bu doğrultuda, ilk kez, 1987 yılında Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü içinde "Kadına Yönelik Politikalar Genel Kurulu" kurulmuştur. Böylece Devlet Planlama Teşkilatı, 1987 yılında Birleşmiş Milletler Teşkilatına, Nairobi, İleriye Dönük Temel Stratejileri çerçevesinde alınan kararlara taraf olarak Türkiye'nin kurmak zorunda bulunduğu "resmi bir mekanizma" yı oluşturduğunu bildirerek büyük övgü almıştır. Sonuç olarak, bu gelişmeler doğrultusunda, ilk kez 5. beş yıllık kalkınma Planı'nın son program yılı olan 1989 yılı Programı'nda "kadın konusu" sosyal sektörler içinde politika ve tedbirler üretilen bir sektör olarak yerini almıştır. (57)

Kadınların yenilikçi meslek eğitimi programlarına katılmaları için motive edilmeleri gereğini ortaya koyan bu çalışmadan çıkan bir sonuç da iş piyasasında ırk ve cinsiyet ayrımına son verilmesi düşüncesindeki tüm kişilerin ortak bir davranış biçimini benimsemelerinin zorunluluğu olmuştur. Bu kişiler, eğitimciler, aileler, işverenler, erkek meslekdaşlar olarak gruplandırılabilmişlerdir.

Çalışmanın sonuçlarını içeren raporlar üye ülkelerde yayınlandıktan sonra, bu raporların birleşiminden oluşan özet metin, 1980 yılında merkez tarafından altı ayrı dilde hazırlanarak dağıtıldı. Merkezce yayınlanan metinde, sürdürülmekte olan uygulamaların değiştirilmesi ve kadınların meslek eğitim programlarında yeni uygulamaların yer alması gereği savunulmuştur. CEDEFOP, 1978 yılında, "Kadınların eğitimi, iş piyasasında kadınlara yönelik terfi ve istihdam politikası" konularını işleyen bir çalışma başlatmıştır. Çalışma amacı, iş piyasasında kadınlara fırsat eşitliği ve terfi imkanı sağlayacak programlar oluşturmaktır. Bu amaçla, Avrupa Birliği'ne üye dokuz ülkede (Belçika, Danimarka, Almanya, Fransa, İrlanda, İtalya, Lüksenburg, Hollanda, İngiltere) çalışmalar yapılmıştır.

1985 yılından bu yana, Devlet Planlama Teşkilatı gerek uluslararası kararlar, gerekse yapılan araştırmalar ve çalışmalar çerçevesinde doğrudan doğruya kadınlarla ilgili bir sektörün oluşturulması kararını almıştır. Bu doğrultuda, ilk kez, 1987 yılında Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü içinde "Kadına Yönelik Politikalar Genel Kurulu" kurulmuştur. Böylece Devlet Planlama Teşkilatı, 1987 yılında Birleşmiş Milletler Teşkilatına, Nairobi, İleriye Dönük Temel Stratejileri çerçevesinde alınan kararlara taraf olarak Türkiye'nin kurmak zorunda bulunduğu "resmi bir mekanizma" yı oluşturduğunu bildirerek büyük övgü almıştır. Sonuç olarak, bu gelişmeler doğrultusunda, ilk kez 5. beş yıllık kalkınma Planı'nın son program yılı olan 1989 yılı Programı'nda "kadın konusu" sosyal sektörler içinde politika ve tedbirler üretilen bir sektör olarak yerini almıştır. (57)

Kadınların yenilikçi meslek eğitimi programlarına katılmaları için motive edilmeleri gereğini ortaya koyan bu çalışmadan çıkan bir sonuç da iş piyasasında ırk ve cinsiyet ayrımına son verilmesi düşüncesindeki tüm kişilerin ortak bir davranış biçimini benimsemelerinin zorunluluğu olmuştur. Bu kişiler, eğitimciler, aileler, işverenler, erkek meslekdaşlar olarak gruplandırılabilmişlerdir.

Dokuz Avrupa ülkesinde başarı ile uygulanmış bu eğitim programının amaçlarını beş ana başlıkta toplayabiliriz.

- 1- Kadınların meslek seçimleri ile ilgili alanların genişletilmesi,
- 2- Kadınların istihdam olanaklarının geliştirilmesi,
- 3- İşlerine belirli bir süre ara vermiş ve yeniden çalışmak isteyen kadınların iş hayatına katılmalarının sağlanması,
- 4- Endüstri sektörü gibi kadın çalışanlara az iş veren alanlarda çalışan kadın sayısını arttırmak,
- 5- Üst sorumluluk düzeyinde kadınlara yer verilmeyen iş kollarında, kadınların da yükselmelerini sağlamak,

Uygulama sonunda nitelik gerektiren işlere girme, çalışma koşulları, ücret, kişisel doyum gibi konularda gelişmeler gözlenmiştir. Yönlendirme ve bilinçlendirme yolundaki çalışmalar başarıyla tamamlanmıştır. Çalışma hayatında üstün durum kazanmış kadınların sürdürülen çalışmalara destek olmaları sağlanmıştır. Cinsiyet ayrımını kaldırmak için, işçi bulma kuruluşlarının uygulamalarını bir ölçüde değiştirerek programa destek olmaları sağlanmıştır. Meslek eğitimi programları yasalarla elde edilmiş kadın-erkek eşitliğinin, gerçek hayatta da uygulanması için, bir araç olarak kullanılmaya çalışılmıştır. (58)

BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi, Avrupa Ekonomik Komisyonunca düzenlenen IV. Dünya Kadın Konferansı Üst Düzey Bölgesel Hazırlık Toplantısı 17-21 Ekim 1994 tarihleri arasında Viyana'da gerçekleştirilmiştir. Sözkonusu toplantıya 1200 kadın katılmış, toplantıda ekonominin evrenselleşmesi; kadının insan hakları, kadınların eğitimi, geçiş süresindeki ülkelerde kadın gibi taslak eylem planında yer alan konular tartışılmıştır.

(58) Kadınların İş Hayatına Katılmalarını Araştırma Üzerine Milletlerarası Bir Çalışma. Ankara., Avrupa Meslek Eğitimi Geliştirme Merkezi, (CEDEFOP), Devlet Bakanlığı, Yayın No: 10, 1985.

Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü ve Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı işbirliği ile "Pekin'e giderken: Avrasya Ülkeleri Kadın İşbirliği Kongresi" 17-19 Temmuz 1995 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleştirilmiştir. Kongreye; Azerbaycan, Gürcistan, Kazakistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Makedonya, Tacikistan ve Türkmenistan katılmıştır. Kongre boyunca ülke heyetleri ülkelerindeki kadının durumu ve Eylem Planı'ndaki konular üzerinde sunuş yapmış ve görüşlerini bildirmişlerdir. Kongre sonunda kaleme alınan dört maddelik sonuç bildirgesinde taraf ülkelerin 2000 yılına kadar Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne koydukları çekinceleri kaldırmaları, kadınlarla ilgili ulusal mekanizma kurmaları, yasalardaki kadın-erkek eşitsizliğini içeren maddeleri kaldırmaları, barışın sürdürülmesinde kadınların öncülüğü sağlamaları gibi konulara dikkat çekilmiştir. Ayrıca "Avrasya Kadınları İşbirliği Grubu" nun kurulması kararlaştırılmıştır.

4. Dünya Kadın Konferansı, daha önce gerçekleştirilen uluslararası konferanslar zincirinin bir halkası niteliğindedir. Bu konferanslar; 1975, 1980, 1985 tarihlerinde yapılan üç Dünya Kadın Konferansı, Dünya Çocukları Zirvesi (1990), İnsan Hakları Konferansı (1993), Kahire Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı (1994), Kopenhag Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi (1995) dir. Ayrıca 4. Dünya Kadın Konferansı bundan önceki konferanslarla birlikte 3-14 Haziran 1996 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleşmiş olan Dünya İnsan Yerleşimleri Konferansı (HABİTAT)'nda alt yapısını oluşturmuştur.

Türkiye'nin 4. Dünya Kadın Konferansına yönelik taahhütleri arasında 2000 yılına kadar "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi" ne konulan çekincelerin kaldırılması, kadın okur-yazarlık oranının % 100'e çıkarılması, çocuk ölüm oranlarının % 50 oranında azaltılması uluslararası platformda bölgesel ve küresel işbirliğinin gerçekleştirilmesi yer almaktadır.

Bilgi başvuru bankası (3 B), kadına yönelik danışma servisi olarak çalışmakta ve Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (KSSGM) bünyesinde 28 Eylül 1994'den beri faaliyet göstermektedir. (3 B)'ye Türkiye'nin her yerinden 24 saat boyunca ulaşmak olanaklıdır. Kadınların psikolojik, hukuki ve ekonomik alanda gereksinim duydukları danışmanlık hizmeti vermeyi üstlenen (3B), bir bilgi iletişim hattı ve kadına yönelik sosyal hizmet ağını oluşturmaya çalışmaktadır.

Bilgi başvuru bankasına Eylül 1994'ten-Ocak 1996'ya kadar 856 kadın başvurmuştur. Aşağıdaki Çizelge 3'de başvuru sayı ve oranları incelenebilir.(59)

Çizelge 3.8.1. Bilgi Başvuru Bankasına Başvuran Kadınların Sayı Ve Oranları

BAŞVURU NEDENLERİ	SAYI	ORAN
EI-Emeği ve Girişimcilik		
EI-Emeği Değerlendirme	379	44.27
Kredi Alma	33	3.85
İş Kurma	5	0.58
Mesleki Eğitime Katılma	6	0.70
İşe Girişme	60	7.00
Şiddet	200	23.36
Hukuki Danışmanlık	69	8.06
Psikolojik Danışmanlık	69	8.06
Barınma	38	4.43
Diğer	66	7.71

Bilgi Başvuru Bankası'na ulaşan, bine yakın kadının sorunları, beklenti ve arayışları kadınların acılı tarihinden derin izler taşımaktadır. 3B Programı bir deneyim olarak, hem önemli bir toplumsal beklentiye karşılık vermekte, hem de devasa sorunlar karşısında mütevazı bir çaba olarak kalmaktadır. Kadına yönelik sosyal hizmet yaklaşımını kadın hareketinin kazanımıyla pekiştirmek ve ülkemizde bu alanda daha kapsayıcı kurumsal ve yasal düzenlemelere gereksinim olduğunu da gözden kaçırmamak gerekmektedir. Kadınların önlerine engel olarak çıkan cinsiyetçi uygulamaların üzerinde yükseldiği zihniyet örtüsünün dönüştürülmesi süreci, kadınların özgüven içinde dayanışma ve eşitlik kültürünü geliştirmeleriyle yakından ilgilidir.

(59) Kadın Sorunları Araştırma Müdürlüğü, Kadın Bülteni, Ankara, 1996, s.6, 7,8.

4- SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma, bir iş sahibi olma, kadının kendine olan güveninin artmasında, kadının kişiliği bulmasında, yararlı ve etkili olarak topluma kendini kabul ettirmesinde, topluma olan bağlılık duygusunun güçlenmesinde önemli bir rol oynar.

Kadın iş gücünün ekonomik yaşama katılımını sağlayacak olanak eşitliklerinin sağlanması, eğitim düzeyinin yükselmesi yolundaki çalışmalar, kadın statüsünü yükselteceği gibi toplumsal gelişmeyi de olumlu yönde etkileyecektir.

Kadının çalışma yaşamına katılması için en büyük ve önemli görev Devletin olmaktadır. Devlet çalışan kadını için yeni düzenlemeler yapmalı, kadınların sorunlarını süreklilik gösterecek şekilde çözümlenmelidir.

Devlete Düşen Görevler,

- Genç kızları, geleceğin mesleklerini gözönüne alarak, bunlara yönelik eğitim programları düzenleyerek yönlendirmek.
- Eğitim ve iş bulma merkezlerinde kadınların özel sorunlarına eğilebilecek nitelikte personel görevlendirmek.
- Teknik ve teknolojik alanlarda kızları yükseköğretime özendirmek.
- Olumsuz koşullar yaşayarak ya da belli bir süre çalışma yaşamına ara vererek, tekrar çalışma yaşamına dönen kadınlar için özel kurslar düzenlemek.
- Kadınların daha çok ilgi duyacağı part-time çalışma ve esnek zamanlı çalışmaya işletmeleri özendirmek ya da kamu işyerlerinde bu gibi yerler açmak, olarak sıralayabiliriz.

Kadın girişimcilerin sayısı her geçen gün artış gösteriyor. Ancak kadının çalışma yaşamına girmesi geleneksel rollerden kurtulmasını sağlamıyor. Hatta bu geleneksel roller kadınların % 43'ünün ilkökul sonrasında eğitim almasını engeliyor.

Kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe işgücüne katılımları da o derece yüksek olacaktır. Bundan dolayı kadınların eğitiminin özel bir yeri olması kaçınılmazdır. Kadınlar için eğitim, çalışma olanaklarının genişleyerek daha büyük bir alanda yer alması, erkeklerle benzer işleri yapabilmeleri hem de daha yüksek düzeyde iş ve meslek edinme olasılıklarının artması demektir.

Dünya kadınlarının işgücüne katılımları incelendiğinde; Türk kadınlarının, tarım dışında, işgücü oranlarının düşük olmasını eğitim düzeyinin düşüklüğüne bağlayabiliriz.

Günümüzde çalışan kadınların sayısının artmış olmasına rağmen gerek toplumsal yaşamda, gerekse iş hayatında kadınlar eşit konumda değildir. Özellikle çalışma yaşamında kadın-erkek eşitsizliği her düzeyde göze çarpan bir durumdur. Ülkemizde kadınlara yeni yeni eşit çalışma ortamları sağlanıyor.

Örneğin, parti yönetimlerine bayan kotası konulması, bundan başka çok daha güncel olan uygulamalarda Kocaeli Üniversitesi Karamürsel Denizcilik Meslek Yüksekokulu'na bu yıl ilk kez kaptan yetiştirilmek üzere kız öğrenci alınması ve yine Kocaeli Üniversitesi İtfaiyecilik Meslek Yüksekokulu'na itfaiyeci kız öğrenci alınmasıdır.

Bütün bu açıklamalardan çıkarılacak sonuç şu olmalıdır: Kadının çalışma yaşamında aktif olarak rol alması, ancak güçlü bir eğitimle gerçekleşebilir. Devletin katkısı ile, kadınlara yönelik hizmetlerin artması, onların çalışma yaşamında eşit koşullarla yer almasını sağlayacaktır. Koşulların eşit olması, verimi arttıracak, kadınların ulusal ekonomiye katkı oranı artış gösterecektir.

Kadınlara yönelik koşulların değişmesi, kadınların her işin üstesinden gelebileceği düşüncesinin güçlenmesi ile kadınların olması gereken, önemli üst yönetimlerde, örneğin Bakanlıklar, Yükseköğretim Üst Kuruluşları, Ordu Üst Yönetimi, Adalet Mekanizmasında yer alan hakimler, savcılar, emniyet müdürleri vb. görevlerde, yoğunlaşması da mümkün olacaktır.

KAYNAKLAR

Acuner, Selma ve Songül Sallan. Türk Kamu Yönetiminde, Yönetici Kadınlar. Ankara: Amme İdaresi Dergisi, Cilt:26, Sayı:3, 1193'den ayrı basım Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, 1993.

Ağaoğlu, Süreyya. Cumhuriyet'ten Sonra Kadının Siyasi Hayatı. İstanbul: Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1974.

Akkanat, Zehra Gönül. Medeni Yasa'da Kadına Tanınan Haklar ve Çağdaşlaşma Çalışmaları. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, 1995.

Arat, Necla. Türkiye'de Kadınların Çalışma Yaşamında Karşılaştıkları Zorlukların Sosyo-Kültürel Nedenleri. Türkiye'de Kadın Olmak. İstanbul: İÜ Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 1994.

Aykor, Gül. Uluslararası Düzeyde Kadın Sorunu ve Türkiye. Türkiye'de Kadın Olmak. İstanbul: İÜ Kadın Sorunlarını Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını. 1994. Black Enterprise, Working Women: Making Strides? New York: 1994.

Çelikel Aysel, Aile Hukukunda Kadının Konumu. Kadın Araştırmaları Dergisi, Sayı:1, İstanbul: İÜ Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, 1993.

Çitçi, Oya. Kadın Sorunu ve Türkiye'de Kamu Görevlisi Kadınlar. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, 1982.

Dedeoğlu, Refhan. Cumhuriyet'in 50. Yılında Çalışma Alanlarında Türk Kadını, Sanayide, Ticarete ve Bankacılıkta Kadın. İstanbul: İÜ Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Yayını, 1974.

Doğramacı, Emel. Türkiye'de Kadının Dünü Bugünü. Ankara: 1992.

Ecevit, Yıldız. Kadın Girişimciliğinin Yaygınlaşmasına Yönelik Bir Model Önerisi. Ankara: Kadını Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Eğitim Serisi, 1993.

Ertürk, Yakın. Girişimcilikte Örgütlü Dayanışma Yaklaşımı. Ankara: Kadını Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli, Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Eğitim Servisi, 1993.

- Feyzioğlu, Turhan. Atatürk ve Milli Eğitim. Ankara: Anadolu Üniversitesi Yayını, 1984.
- Giritli, İsmet. Atatürk'cü Çağdaşlaşma. Ankara: Atatürk İlkeleri İnkılap Tarihi I, Anadolu Üniversitesi Yayını, 1987.
- Goffee, Robert ve Richard Scase. Kadınlar İş Başında. Kadın Girişimcilerin Deneyimleri. İstanbul Eti Kitapları, 1992. Çeviren: Ahmet Fethi.
- İmamoğlu, Olcay. Değişen Dünyada Değişen Aile İçi Roller. İstanbul: Kadın Araştırmaları Dergisi. İÜ Kadın Sorunları ve Araştırma Merkezi Yayını, 1993.
- Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Kadınlara Karşı Hertürlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi. İstanbul: 1990.
- Kadınların İş Hayatına Katılımlarını Araştırma Üzerine Milletlerarası Bir Çalışma. Ankara: Avrupa Meslek Eğitimi Geliştirme Merkezi (CEDEFOP), Devlet Bakanlığı Yayın No: 10, 1995.
- Kadın Sorunları Araştırma Müdürlüğü. Kadın Bülteni, Ankara: 1996.
- Koray, Meryem. Çalışma Yaşamında Kadın Gerçekleri. İzmir: Banka ve Sigorta İşçileri Sendikası, 1993.
- Koptagel, Günsel. Toplumsal Değişim İçinde Türk Kadınının Psikososyal Kimliği. İstanbul: Türkiye'de Kadın Olgusu, Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 1994.
- Lam, Alice. Women and Japanese Management. New York: Business Source, Monthly Labor Review, 1994.
- Mumcu, Ahmet. Eğitim Sisteminin Kurulması. Ankara: Anadolu Üniversitesi Yayını, 1984.
- Oskay, Ülgen. Çalışan Kadının Türk Toplum Yaşamında Konumu. İzmir: Alman Kültür Merkezi, 1993.
- Örücü, Esin. Yurtdışındaki Türk Kadınlarının Hakları ve Hukuksal Konumları. İstanbul: İÜ Kadın Sorunları Araştırma Ve Uygulama Merkezi, Kadın Araştırmaları Dergisi, 1994.

- Pur, Necla. Türkiye’de Kadının Konumunun Genel Değerlendirilmesi. İstanbul: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Bilimsel Sempozyumlar Dizisi 10, Şubat 1995, İstanbul: MÜ Kadın İşgücü İstihdamı Araştırma ve Uygulama Merkezi, 1995.
- Tan, E. Mine. “Kadın” Ekonomik Yaşam ve Eğitimi. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1979.
- Taşkıran, Tezer. Cumhuriyet’in 50. Yılında Çalışma Alanlarında Türk Kadını. İstanbul: İÜ Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Yayını, No:3, 1974.
- Tatlidil, Ercan. Kentleşme Sürecinde Kadın ve Çalışma Yaşamı. Kadının Çalışma Yaşamı-Frauen im Berufsleben, İzmir: Alman Kültür Merkezi, 1993.
- Tokgöz, Oya. Siyasal Reklamlarda Kadın Söylemi ve Kadın İmgeleri, Örnek Olay Olarak 1987 ve 1991 Genel Seçimleri, Türkiye’de Kadın Olmak, İstanbul: İÜ Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi yayını, 1994.
- Şahin, Nurcan. Çalışan Kadınlarda Gerilim ve Türk Bankacılık Sektöründe Uygulamalı Bir Araştırma. İstanbul: İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990.
- Yalkın, Suat. Türkiye Esnaf-Sanatkar ve Küçük İşletmeler Kesimi ve Örgütlenmesi. Ankara: Kadını Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 1993.
- Yılmaz, Banu. Çalışma Hayatında Kadın ve Sorunları. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, 1995.

E K L E R

EK-1

**İstanbul Üniversitesi'deki
1924-1925 öğretim yılı öğrenci sayıları**

Öğrenci Sayıları					
	Devam Eden		Devam Etmeyen		
Fen Fakültesi	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Toplam
Riyaziye Zümresi	37	7	42	7	93
Fizik	31	8	26	4	69
Tabiye ve Hayatiye	33	38	51	13	145
Kimya	89	26	59	9	183
Madeniyat	11	4	---	---	15

	Öğrenci Sayısı	
	Erkek	Kız
Tıp Fakültesi	196 (Askeri)	10
338 (Sivil)		
Kabile (Ebe) okulu	---	204
Eczacı Okulu	297	---
Dişçi Okulu	339	4
Hukuk Fakültesi	488	23

İstanbul Üniversitesi
1940-1941 öğretim yılı öğrenci sayıları

	Öğrenci Sayısı	
	Erkek	Kız
Fakültelerin Adları		
Edebiyat Fakültesi	129	155
Fen Fakültesi	371	90
Hukuk Fakültesi	751	72
Orman Fakültesi	60	---
Tıp Fakültesi	387	11
TOPLAM	1698	328

İstanbul Üniversitesi
1950-1951 Öğretim Yılı Öğrenci sayıları

	Öğrenci Sayısı	
	Kız	Erkek
Fakültelerin Adları		
Tıp Fakültesi	276	2351
Diş Hekimliği	23	138
Eczacı Okulu	82	139
Hukuk Fakültesi	495	3278
Edebiyat Fakültesi	1075	818
Fen Fakültesi	582	1032
İktisat Fakültesi	125	1332
Orman Fakültesi	---	147
TOPLAM	2668	9236

İstanbul Üniversitesi
1970-1971 Öğretim Yılı öğrenci sayıları

	Öğrenci Sayısı	
	Kız	Erkek
Fakültelerin adları		
Tıp Fakültesi	445	1765
Cerrahpaşa Tıp Fak.	131	835
Hukuk Fakültesi	2030	8508
Edebiyat Fakültesi	3306	3605
Fen Fakültesi	900	3056
İktisat Fakültesi	490	2568
Orman Fakültesi	10	980
Eczacılık Fakültesi	446	658
Diş Hekimliği	136	383
Kimya Fakültesi	171	575
İşletme Fakültesi	94	394
TOPLAM	8165	23327

İstanbul Üniversitesi
1930-1931 Öğretim yılı Öğretim üyesi sayısı

	Öğretim Üyesi Sayısı	
	Kadın	Erkek
Fakültelerin adları		
Tıp Fakültesi	---	101
Hukuk Fakültesi	---	25
Edebiyat Fakültesi	---	30
İktisat Fakültesi	(O tarihte açılmamıştır.)	
Orman Fakültesi	---	21
TOPLAM	---	220

İstanbul Üniversitesi
1950-1951 Öğretim yılı öğretim üyesi sayısı

	Öğretim Üyesi Sayısı	
	Kadın	Erkek
Fakültelerin adları		
Tıp Fakültesi	9	89
Hukuk Fakültesi	1	32
Edebiyat Fakültesi	5	51
Fen Fakültesi	4	40
İktisat Fakültesi	----	14
Orman Fakültesi	----	15
TOPLAM	24	241

İstanbul Üniversitesi

1960-1961 Öğretim yılı öğretim üyesi sayısı

	Öğretim Üyesi Sayısı	
	Kadın	Erkek
Fakültelerin adları		
Tıp Fakültesi	13	137
Hukuk Fakültesi	1	44
Edebiyat Fakültesi	12	45
Fen Fakültesi	25	39
İktisat Fakültesi	1	26
Orman Fakültesi	----	20
TOPLAM	52	311

İstanbul Üniversitesi

1970-1971 Öğretim yılı öğretim üyesi sayısı

	Öğretim Üyesi Sayısı	
	Kadın	Erkek
Fakültelerin adları		
İstanbul Tıp Fakültesi	13	129
Cerrahpaşa Tıp Fak.	12	87
Hukuk Fakültesi	6	63
Edebiyat Fakültesi	23	62
Fen Fakültesi	30	41
İktisat Fakültesi	5	41
Orman Fakültesi	1	35
Eczacılık Fakültesi	12	7
Diş Hekimliği	4	10
Kimya Fakültesi	8	12
İşletme Fakültesi	---	12
TOPLAM	144	499

EK-2

Seçilmiş Bakanlıklardaki Üst Düzey Yöneticiler
(Şube Müdürü ve Üstü)

Bakanlıklar	Kadın %	Erkek %
Tarım ve Köyşleri Bakanlığı	2 (1.5)	135
Kültür Bakanlığı	17 (25.8)	49
Milli Eğitim Bakanlığı	25 (13.2)	164
Çevre Bakanlığı	11 (23.4)	36
Maliye Bakanlığı	11 (4.4)	237
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	8 (5.9)	127
Adalet Bakanlığı	3 (8.5)	32
(Hakim ve Savcılar)	1065(15.4)	5835

Kaynak : Bakanlıklar, Nisan 1994

**Bakanlık ve İlgili Kuruluşlarda Üst Düzey Yöneticiler
(Genel Müdür ve Üstü)**

	Kadın	%	Erkek (%)
Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı	3	(0.50)	3
Hazine Müsteşarlığı	1	(16.7)	5
Dış Ticaret Müsteşarlığı	-	(-)	11
Devlet Planlama Müsteşarlığı	-	(-)	6
Denizcilik Müsteşarlığı	1	(0.25)	3
Sağlık Bakanlığı	2	(16.7)	10
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	2	(15.4)	11
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	-	(-)	22
Milli Savunma Bakanlığı	-	(-)	4
Adalet Bakanlığı	2	(18.2)	9
İçişleri Bakanlığı	-	(-)	11
Bayındırlık Bakanlığı	-	(-)	10
Maliye Bakanlığı	1	(6.2)	15
Dış İşleri Bakanlığı	-	(-)	22
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	3	(33.3)	6
Orman Bakanlığı	-	(-)	8
Çevre Bakanlığı	-	(-)	6
Tarım ve Köylüleri Bakanlığı	-	(-)	13
Kültür Bakanlığı	2	(14.3)	12
Turizm Bakanlığı	1	(14.3)	6
Milli Eğitim Bakanlığı	2	(8.9)	22
Devlet Personel Başkanlığı	1	(33.3)	2
Devlet İstatistik Enstitüsü	4	(0.25)	12

Kaynak: İlgili Bakanlıklar Nisan 1994

EK-3

TÜRKİYE'DE İSTATİSTİKLERLE KADIN

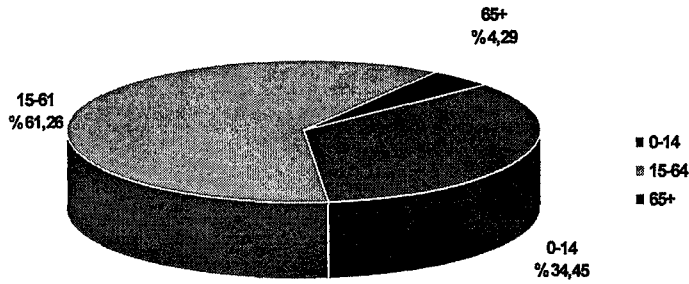
NÜFUS

• Toplam Nüfus ve Cinsiyete Göre Dağılımı (Ekim 1992)

	Sayı	%
Toplam Nüfus	58,090,274	100
Kadın Nüfusu	28,785,960	49.55
Erkek Nüfusu	29,304,314	50.45

• Yaş Gruplarına Göre Kadın Nüfusunun Dağılımı (1989)

Yaş Grupları	%
0- 14 yaş	34.45
15- 64 yaş	61.26
65+	4.29
TOPLAM	100

• Ortalama Yaş beklentisi (1989)

Kadın : 69 Yıl
Erkek : 67 Yıl

• Doğurganlık ve Bebek Ölümleri (1989)

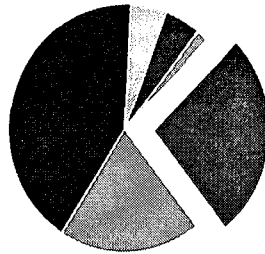
	Türkiye	Kır	Kent
Ortalama Canlı Doğan Çocuk Sayısı	3.98	4.60	3.37
Ortalama Ölen Çocuk Sayısı	0.73	0.93	0.53
Ortalama İstenilen çocuk sayısı (kadın)	2.57	2.75	2.39
Bebek Ölüm Hızı (%) (0-1 yaş)	62.30	71.25	51.58

EĞİTİM

• Öğrenim Durumuna Göre Nüfus (1989)

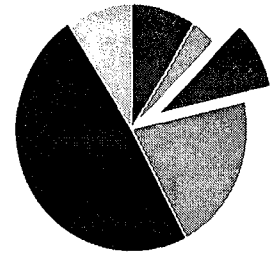
1000 Kişi	Kadın	%	Erkek	%	K / E
Toplam	23,997	100	23,864	100	1.01
Okuma-yazma bilmeyenler	6,520	27.17	2,134	8.94	3.06
Sadece okur-yazar	4,722	19.68	5,022	21.04	0.94
İlkokul	10,017	41.74	11,579	48.52	0.87
Ortaokul ve Dengi	1,174	4.89	2,182	9.14	0.54
Lise ve Dengi	1,218	5.07	2,105	8.82	0.58
Yüksekokul ve fakülte	348	1.45	842	3.53	0.41

- Okur yazar olmayanlar
- Sadece Okur yazar
- İlkokul
- Ortaokul ve Dengi
- Lise ve dengi
- Yüksekokul ve fakülte

Erkek

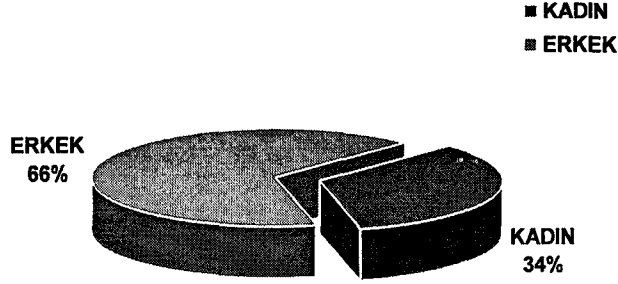
- Okur yazar olmayanlar
- Sadece Okur yazar
- İlkokul
- Ortaokul ve Dengi
- Lise ve dengi
- Yüksekokul ve fakülte

Kadın

- Yükseköğretim düzeyindeki öğrenci sayıları (1991-1992 Öğretim Yılı)

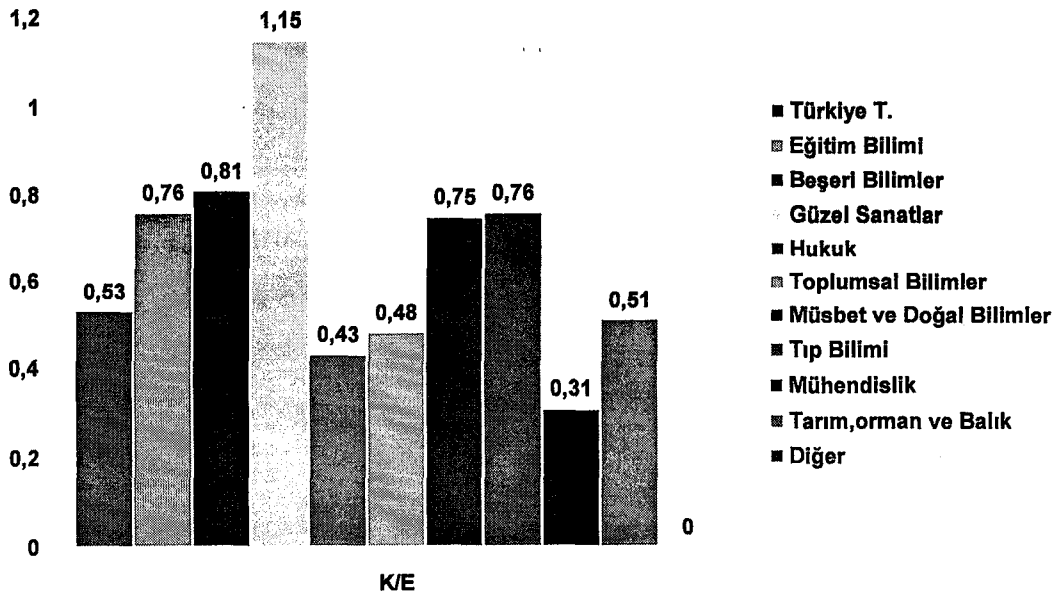
Yükseköğretim Düzeyindeki Öğrencilerin Dağılımı

	Toplam	Kadın	Erkek	K / E
Türkiye Toplamı	810,781	276,677	534,104	0.52
Üniversiteler	796,633	274,586	522,047	0.53
Önlisans	75,828	22,415	53,413	0.42
Lisans	673,022	235,114	437,908	0.54
Lisans (AÖF hariç)	383,277	145,038	238,239	0.61
Açıköğretim Fakültesi	289,745	90,076	199,669	0.45
Lisansüstü	43,453	15,851	27,602	0.57
Yüksek Lisans	30,615	11,273	19,342	0.58
Doktora	12,838	4,578	8,260	0.55
Tıpta İhtisas	4,330	1,206	3,124	0.39
Diğer Eğitim Kurumları	14,148	2,091	12,057	0.17

• Lisans Düzeyindeki Öğrenci Sayıları (1991-1992 Öğretim Yılı)

	Toplam	Kadın	Erkek	K / E
Türkiye Toplamı	682,029	235,283	446,746	0.53
Eğitim Bil. ve Öğretmen Yetiş.	71,503	30,785	40,718	0.76
Beşeri Bil.Din ve Teoloji	29,287	13,063	16,224	0.81
Güzel Sanatlar	7,865	4,213	3,652	1.15
Hukuk	15,690	4,732	10,958	0.43
Toplumsal Bilimler	368,358	120,032	248,326	0.48
Müsbet ve Doğal Bilimler	42,230	18,132	24,098	0.75
Tıp Bilimi ve Sağlık İliş.	47,436	20,457	26,979	0.76
Mühendislik	70,373	16,632	53,741	0.31
Tarım, Orman ve Balık	21,245	7,201	14,044	0.51
Diğer	8,042	36	8,006	0.00

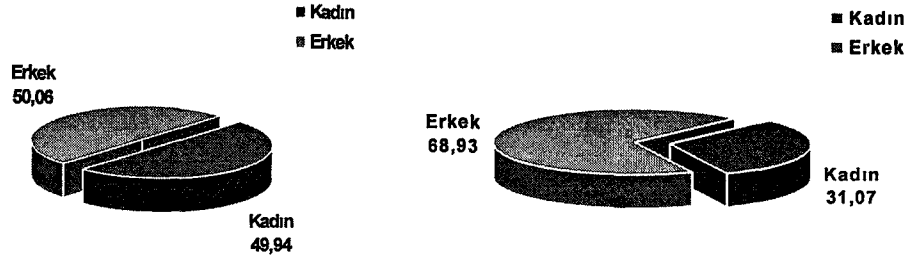

İŞ

12 + Yaş

Toplam Nüfus

İstihdam Edilenler

- İstihdam Edilen Nüfusun Eğitim Durumu (Ekim 1992)

	Kadın	%	Erkek	%
Toplam	6,066,896	100	13,61,113	100
Okur-Yazar olmayanlar	1,528,441	25.19	862,820	6.41
Sadece Okur-yazar	479,897	7.91	739,517	5.49
İlkokul	3,161,281	52.11	8,373,847	62.21
Ortaokul	190,928	3.15	1,192,969	8.86
Orta Dengi Meslek Okulu	9,674	0.16	66,534	0.50
Lise	289,188	4.77	1,051,546	7.81
Lise Dengi Meslek Okulu	111,206	1.83	446,645	3.32
Yüksekokul ve fakülte	296,281	4.88	27,235	5.40

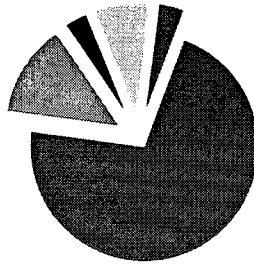
• İstihdam Edilen Nüfusun Meslek Grubu (Ekim 1992)

	Kadın	%	Erkek	%	K / E
Toplam	6,066,896	100	13,461,113	100	0.45
İlim ve Tek.El.Serb.Mes.Sah.vs.	325,709	5.37	731,727	5.44	0.45
Müteş.Direk. ve Üst Kad.Yön.	18,495	0.30	286,876	2.13	0.06
İdari personel vb.	294,725	4.86	628,262	4.67	0.47
Ticaret ve satış Personeli	122,544	2.02	1,584,901	11.77	0.08
Hizmet İşlerinde Çalışanlar	177,435	2.92	1,335,201	9.92	0.13
Tarım, Orman, Balık, Avcılar	4,363,289	71.92	4,418,217	32.82	0.99
Tarımdışı üretim faal.Çalış.	717,507	11.83	4,384,163	32.57	0.16
Meslekleri tayin edilmeyenler	47,192	0.78	91,766	0.68	0.51

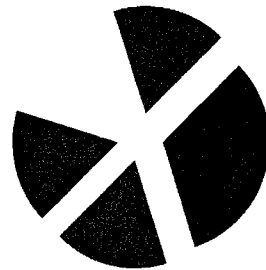
• İstihdam Edilen Nüfusun İktisadi Faaliyet Kolu (Ekim 1992)

	Kadın	%	Erkek	%
Toplam	6,066,896	100	13,461,113	100
Tarım, Orman, Av,Balık.	4,363,778	71.93	4,420,995	32.84
İmalat sanayi	799,450	13.17	2,375,461	17.65
Toptan, Parakende Tic., Lokan.,Oteller	208,591	3.44	2,261,983	16.80
Toplum Hiz.Sos. ve Kişisel Hiz.	483,362	7.97	2,055,169	15.27
Diğer	211,715	3.49	2,347,545	17.44

- Tarım, Ormanlık, Avcılık, Balıkçılık
- İmalat Sanayi
- Toptan ve Parakende, Ticaret, Lokanta ve Oteller
- Toplum Hizmetleri, Sosyal ve Kişisel Hizmetler
- Diğer

Kadın

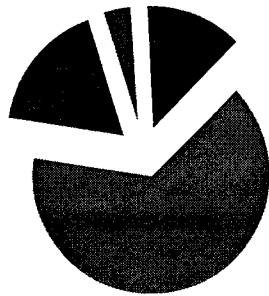

Erkek

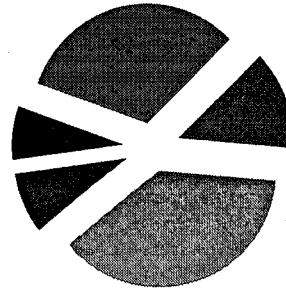
- Tarım
- İmalat Sanayi
- Toptan ve Parakende
- Toplum Hizmetleri
- Diğer

İstihdam Edilen Nüfusun İşteki Durumu (Ekim 1992)

	Kadın	%	Erkek	%
Toplam	6,066,896	100	13,461,113	100
Ücretsiz Aile İşçileri	3,950,878	65.12	1,882,714	13.99
Ücretli	1,055,336	17.40	5,102,462	37.91
Yevmiyeli	245,273	4.04	1,155,203	8.58
İşveren	22,277	0.37	1,036,784	7.70
Kendi Hesabına çalışanlar	793,132	13.07	4,283,950	31.82

- Ücretsiz Aile İşçileri
- Ücretli İşçiler
- Yevmiyeli İşçiler
- İşverenler
- Kendi hesabına çalışanlar

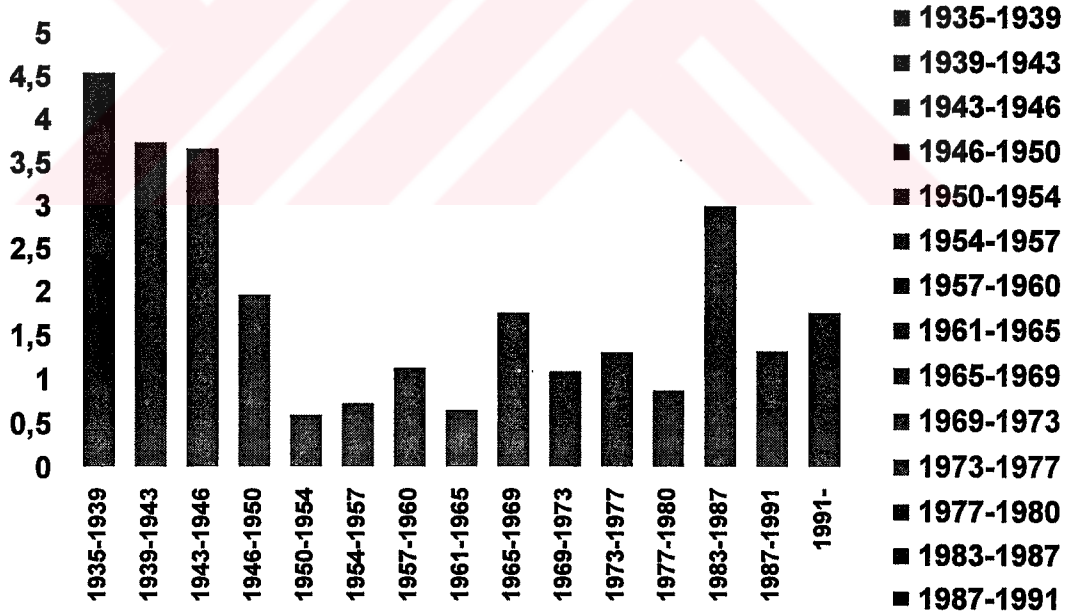

- Ücretsiz Aile İşçileri
- Ücretli İşçiler
- Yevmiyeli İşçiler
- İşverenler
- Kendi hesabına çalışanlar

SİYASET

• Türkiye'de Seçim Yıllarına Göre Kadın Milletvekili Sayısı (1935-1991)

Yıllar	Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili	%
1935-1939	395	18	4.56
1939-1943	400	15	3.75
1943-1946	435	16	3.68
1946-1950	455	9	1.98
1950-1954	487	3	0.62
1954-1957	535	4	0.75
1957-1960	610	7	1.15
1961-1965	450	3	0.67
1965-1969	450	8	1.78
1969-1973	450	5	1.11
1973-1977	450	6	1.33
1977-1980	450	4	0.89
1983-1987	399	12	3.01
1987-1991	449	6	1.34
1991-	450	8	1.78

KAYNAKLAR

- DİE, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları, Ekim 1992.
- DİE, İstatistiklerle Kadın, 1927-1992.
- DİE, 1989 Türkiye Nüfus Araştırması.
- YÖK, 1991-1992 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri

ÖZGEÇMİŞ

1963 yılında Izmit'te doğdu. İlk, Orta ve Lise öğrenimini Izmit'te tamamladı. Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi, İşletme Bölümündeki Lisans öğrenimini 1992-1993 öğretim yılında tamamladı.

1982 yılından bu yana eski adı ile Yıldız Üniversitesi Kocaeli Mühendislik Fakültesi; şimdiki ünvanı ile de Kocaeli Üniversitesi Mühendislik Fakültesi'nde memur olarak görev yapmakta olup, halen Mühendislik Fakültesi Fakülte Sekreterliği görevini sürdürmektedir.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ